

FFI-rapport 2015/02365

Rekruttering til Russlands væpnede styrker – status, tiltak og utfordringer

Una Hakvåg

Rekruttering til Russlands væpnede styrker – status, tiltak og utfordringer

Una Hakvåg

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)

8. januar 2016

FFI-rapport 2015/02365

1245

P: ISBN 978-82-464-2632-7

E: ISBN 978-82-464-2633-4

Emneord

Russland

Forsvar

Personell

Rekruttering

Godkjent av

Sigurd Glærum

Forskningsleder

Espen Skjelland

Avdelingsjef

Sammendrag

Russlands væpnede styrker har i post-sovjetisk tid opplevd sviktende rekruttering. Innen rammen av forsvarsreformen av 2008 har russiske myndigheter derfor iverksatt en rekke personalpolitiske tiltak hvis formål er å gjøre de væpnede styrkene til en mer attraktiv arbeidsplass. De viktigste tiltakene omfatter utvidelse av rekrutteringsgrunnlaget, miljø- og sikkerhetsfremmende tiltak, omdømmebygging og forbedring av de materielle tjenestebetingelsene, herunder lønnsforhøyelse.

Halvveis inn i reformperioden synes personellsituasjonen i Russlands væpnede styrker å ha forbedret seg noe. De to siste årene har forsvarsledelsen blant annet lyktes med målsettingen om å verve 50 000 nye menige kontraktssoldater årlig. Gitt at rekrutteringen opprettholdes på dette nivået, synes den uttalte målsettingen om en stående styrke på én million soldater innen 2020 dermed oppnåelig, iallfall i teorien. Trolig vil man beholde og videreutvikle dagens rekrutteringsmodell, som kombinerer frivillighet og verneplikt. Vernepliktsandelen av soldatmassen vil neppe kunne være særlig høyere enn ca. 30 prosent.

Uforutsigbar lønnsutvikling og en vedvarende vanskelig boligsituasjon, særlig for de menige vervede soldatene, tilsier dessuten at det fremdeles vil være utfordrende for styrkene å sikre at de vervede soldatene blir stående lenge nok til at de med rette kan sies å utgjøre et profesjonelt bidrag.

English summary

Recruitment to Russia's armed forces has been declining throughout most of the post-Soviet period. Several policy measures addressing this challenge were adopted in the 2008 Russian defence reform, including changes to the legal framework, improved social and security conditions, PR campaigns and a pay raise for professional soldiers.

Halfway into the reform period, the personnel situation in Russia's armed forces seems to have improved slightly. Among the major improvements is the recruitment of 50,000 new enlisted soldiers annually. If recruitment is maintained at the current level, Russia may succeed in establishing a standing force of one million men by 2020, although conscripts will still make up as much as 30 per cent of the force.

Factors such as unpredictable wage fluctuations and continuing lack of satisfactory housing opportunities suggest that many enlisted soldiers may not remain with the forces long enough to achieve the desired level of professionalism.

Innhold

1	Innledning	7
1.1	Bakgrunn og problemstilling	7
1.2	Kilder	8
2	Dagens bemanningssituasjon	9
2.1	Styrkenes størrelse og bemanningsmodell	9
2.2	Rekruttering	11
2.3	Årsaker til rekrutteringsutfordringene	12
3	Personalpolitiske tiltak i forsvarsreformen av 2008	16
3.1	Forsvarsreformen av 2008	16
3.2	Utvidelse av rekrutteringsgrunnlaget	16
3.3	Miljø- og sikkerhetsfremmende tiltak	17
3.4	Omdømmebygging	18
3.5	Lønnsøkning	20
4	Mot en attraktiv arbeidsplass?	24
4.1	Økt rekruttering	24
4.2	En kortsiktig og populistisk lønnspolitikk	25
4.3	Det uløste boligproblemet	26
5	Konklusjon	29
	Referanser	31

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og problemstilling

Russlands væpnede styrker har i post-sovjetisk tid opplevd sviktende rekruttering. De siste årene har om lag én av fire militære stillinger, og én av ni sivile, stått ubesatt. I faktiske tall innebærer dette at den russiske forsvarsstrukturen har drøyt 200 000 militære og 100 000 sivile vakanser.¹ I tillegg til de mange vakansene, har svak rekruttering ført til at forsvarsledelsen i perioder har måttet innfinne seg med til dels dårligere kvalifisert og motivert personell enn ønskelig. De siste offentliggjorte undersøkelsene av det militære personellets evner, gjennomført i 2008, viste at én av tre offiserer i Russlands væpnede styrker manglet de påkrevde kvalifikasjonene for stillingene de besatt.² Én av ti soldater besto ikke styrkenes grunnleggende fysiske tester, mens to av tre kun oppnådde laveste ståkarakter.³ Forsvarsledelsen konkluderte på bakgrunn av undersøkelsene at hele tre av fire militærenheter ikke var stand til å løse sine pålagte oppgaver.⁴

Russiske myndigheter, anført av daværende forsvarsminister Anatolij Serdjukov, iverksatte i 2008 en omfattende forsvarsreform hvor en av målsettingene er å øke prestisjen knyttet til det å tjenestegjøre i de væpnede styrkene.⁵ En ny personalpolitisk strategi, *Strategi for sosialpolitisk utvikling av Russlands væpnede styrker frem til 2020*, ble vedtatt samme år. Strategiens overordnede mål er å forbedre tjenestebetingelsene slik at Russlands væpnede styrker innen 2020 skal være i stand til å konkurrere med sivil sektor om den best kvalifiserte arbeidskraften.⁶ Flere av punktene i strategien er senere også blitt nedfelt i Vladimir Putins presidentprogram for perioden 2012–2018.⁷

¹ V. N. Bogomolov, “Otsjot o rezultatakh kontrolnogo meroprijatija ‘Proverka tselevogo i effektivnogo ispolzovanija sredstv federalnogo bjudzjeta na deneznoje dovolstvije vojennosluzjasjsjikh, zarabotnuju platu grazhdanskogo personala Vooruzjennykh Sil Rossijskoj Federatsii i inye vyplaty za 2010–2012 gody, a takzje na raskhody, svjazannye s provedenijem reform denezjnogo dovolstvija”, *Bjulleten Stjotnoj palaty Rossijskoj Federatsii* 10, 2013, 71–72.

² Minoborona (Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii), *Strategija sotsialnogo razvitija Vooruzjennykh Sil Rossijskoj Federatsii na period do 2020 goda*, Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, vedtatt 28. mars 2008, publisert 27. oktober 2010, http://stat.doc.mil.ru/documents/quick_search/more.htm?id=10329522@egNA (oppført 30. mai 2013).

³ Minoborona, *Strategijsjeskij plan razvitija fizitsjeskoj kultury i sporta v Vooruzjennykh Silakh Rossijskoj Federatsii na period do 2020 goda*, Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, 16. februar 2009, <http://sc.mil.ru/social/sport/progress.htm> (oppført 11. desember 2013).

⁴ Minoborona, *Strategija sotsialnogo razvitija Vooruzjennykh Sil*.

⁵ Reformtiltakene er trolig nedfelt i det hemmeligstemplede dokumentet *Strategi for utvikling av Russlands væpnede styrker frem til 2020*. Hovedtrekkene i reformen er blant annet redegjort for i Dmitry Medvedev, “Speech at an extended session of the defence ministry board” (official translation), President of Russia, 17. mars 2009, http://archive.kremlin.ru/eng/text/speeches/2009/03/17/2037_type82913_type84779_2140873.shtml (oppført 19. september 2013). En nærmere redegjørelse for innholdet i reformen finnes i Una Hakvåg, Kristian Åtland og Tor Bukkvoll, *Russisk forsvarsutvikling frem mot 2020 – sluttrapport*, FFI-rapport 2011/01370, Forsvarets forskningsinstitutt (FFI), 2011.

⁶ Minoborona, *Strategija sotsialnogo razvitija Vooruzjennykh Sil*.

⁷ Presidentforordning nr. 597 av 7. mai 2012 “O meroprijatijakh po realizatsii gosudarstvennoj sotsialnoj politiki”, nr. 603 av 7. mai 2012 “O realizatsii planov (program) stroitelstva i razvitija Vooruzjennykh Sil Rossijskoj Federatsii, drugikh vojsk, voinskikh formirovanij i organov i modernisatsii oboronno-

Denne rapporten redegjør for og analyserer russiske myndigheters innsats for å øke rekrutteringen av militært personell til landets væpnede styrker etter halvått reformperiode. Rapportens første hovedkapittel gir en kort gjennomgang av personellsituasjonen i det russiske forsvaret og identifiserer de antatt viktigste årsakene til rekrutteringsutfordringene. I det påfølgende kapitlet redegjøres det for de viktigste personalpolitiske tiltakene som er blitt annonsert og iverksatt i årene 2008–2014. Avslutningsvis drøfter rapporten i hvilken grad tiltakene fremstår som tilstrekkelige for å sikre at de væpnede styrkene i fremtiden vil ha tilgang til ønsket antall egnede soldater.

Studien inngikk som en del av det treårige FFI-prosjektet “Russisk forsvarsreform – kapabiliteter og operasjonskonsepter” som ble avsluttet i mars 2015. Målsettingen med prosjektet var gjennom en rekke enkeltstudier å tegne et bilde av hvordan utviklingen av det russiske forsvaret kan komme til å se ut i de nærmeste 20 årene. Denne analysen er således ett av flere bidrag innen rammen av prosjektet til å etablere et realistisk og forskningsbasert bilde av Russlands nåværende og fremtidige forsvarsevne.

1.2 Kilder

Studien er utelukkende basert på åpne kilder, og det er etterstrebet å bruke russiske primærkilder i så stor grad som mulig. De viktigste kildene i rapporten er plandokumenter hentet fra det russiske forsvarsministeriets nettside (www.mil.ru). Disse opplysningene er supplert med og kryssjekket mot informasjon fra andre offisielle russiske kilder samt russiske aviser og forsvarstidsskrifter. Studien drar videre veksler på samtaler med russiske forsvarsjournalister og forskere i Moskva i september 2011, februar 2013 og mars 2014 samt informasjon på russiskspråklige sosiale medier, i første rekke bloggplattformen *LiveJournal* og de to russiskspråklige *Facebook*-ekvivalentene *Odnoklassniki* og *VK* (tidligere *VKontakte*).

Forsvarsrelaterte spørsmål er i Russland, som i mange andre land, omsluttet av en betydelig grad av hemmelighet. Etter at Vladimir Putin innledet sin tredje presidentperiode i 2012 har myndighetenes anstrengelser for å kontrollere den offentlige informasjonstilgangen økt, og antallet kritiske røster i det offentlige rom er blitt merkbart færre.⁸ I arbeidet med denne studien har det særlig vært vanskelig å skaffe til veie og verifisere opplysninger om hvorvidt og i hvilken grad annonserte tiltak er blitt eller blir iverksatt samt informasjon om hvordan tiltakene er blitt mottatt av soldatene og i befolkningen forøvrig. Når dette er sagt, er det grunn til å understreke at spørsmål knyttet til personell og bemanning er det feltet innenfor russiske forsvarsstudier hvor det i postsovjetsk tid har vært, og fremdeles er, størst åpenhet. Kildetilfanget er således betydelig rikere her enn på mange andre forsvarsrelaterte forskningsfelt. Ikke minst er sosiale medier godt egnet til å få et innblikk i hvilke problemstillinger som opptar russiske soldater og deres familier.

promysjennogo kompleksa” og nr. 604 av 7. mai 2012 “O dalnejsjem soversjenstvovanii vojennoj sluzjbu v Rossijskoj Federatsii”, *Rossijskaja gazeta*, 9. mai 2012.

⁸ Se for eksempel Freedom House, *Freedom of the Press 2015*, Freedom House, 2015, https://www.freedomhouse.org/sites/default/files/FreedomofthePress_2015_FINAL.pdf.

2 Dagens bemanningssituasjon

2.1 Styrkenes størrelse og bemanningsmodell

Russlands væpnede styrker ble i årene 2008–2012 omstrukturert fra et stort vernepliktbasert mobiliseringsforsvar til et noe mindre, og delvis profesjonalisert innsatsforsvar. Strukturendringene bunnet i en endret trusselforståelse etter den kalde krigens slutt og hadde som formål å gjøre styrkene mer deployerbare, mer mobile og mer fleksible. Endringene hadde også til hensikt å frigjøre ressurser fra administrativ virksomhet og støttfunksjoner til operativ drift.⁹

Dagens stående styrke er bemannet med en kombinasjon av vernepliktige, vervede soldater og offiserer. At vernepliktige inngår i den aktive styrken er relativt uvanlig i dagens Europa. Etter den kalde krigens slutt har stadig flere land valgt å fjerne tvungen militærtjeneste *de jure* eller *de facto*. Den russiske verneplikten gjelder mannlige borgere i alderen 18–27 år og har siden 2008 hatt en varighet på tolv måneder. Førstegangstjenesten består av tre måneders grunnopplæring, etterfulgt av ni måneders kombinert modulbasert opplæring og tjeneste i militær enhet. Etter at de første tre månedene med grunnopplæring er gjennomført kan de vernepliktige soldatene, på samme måte som de øvrige soldatene, bli satt til å tjenestegjøre i konfliktområder.¹⁰

Vernepliktsordningen er svært upopulær blant den russiske befolkningen. Årlige meningsmålinger utført av analysebyrået Levada viser at andelen respondenter som ikke ønsker at deres nære familiemedlemmer skal tjenestegjøre i de væpnede styrkene, de siste ti årene har ligget på mellom 65 og 80 prosent.¹¹ Når russiske myndigheter likevel har valgt å opprettholde verneplikten inntil videre må det ses i sammenheng med landets styrkeambisjon som, til tross for at den er langt lavere enn for bare få år siden, fremdeles er høy i internasjonal sammenheng. I den gjeldende bemanningsplanen fra 2008 heter det at de væpnede styrkene skal ha 1,9 millioner ansatte i fredstid, hvorav en stående styrke på én million.¹² Hvorvidt én million soldater er nødvendig for å ivareta Russlands territorielle sikkerhet kan diskuteres – og diskuteres også flittig blant Russlands militære tenkere. Det er en utbredt oppfatning blant russiske så vel som vestlige forsvarsekspertene at måltallet snarere har oppstått som et kompromiss mellom ulike ideologiske

⁹ For mer om de personellmessige og organisatoriske endringene i denne perioden se f.eks. Margarete Klein, “Towards a ‘new look’ of the Russian armed forces?” i Roger N. McDermott, Bertil Nygren og Carolina Vendil Pallin *The Russian Armed Forces in transition*, London – New York: Routledge, 2012, 29–48 og Rod Thornton, *Military modernization and the Russian ground forces*, Strategic Studies Institute, 2011, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/>.

¹⁰ Føderal lov nr. 53-FZ av 28. mars 1998 “O voinskoy objazannosti i vojennoj sluzjbe” med endringer per 2. april 2014, lovdatabasen Konsultant, http://www.consultant.ru/popular/military/32_1.html (opp søkt 15. januar 2015).

¹¹ Levada tsentr, *Obsjtsjestvennoje mnenije – 2012*. Moskva: Analititsjeskij tsentr Jurija Levady, 2012, 101, <http://www.levada.ru/books/obshchestvennoe-mnenie-2012>. 2012 er foreløpig siste år. Debatten rundt vernepliktens videre fremtid i Russland er nærmere beskrevet i Rolf-Inge Vogt Andresen, *Conscription in the new Russian army*, FFI-rapport 10/00029, Forsvarets forskningsinstitutt, 2010.

¹² Presidentforordning nr. 1878ss av 29. desember 2008 “O nekotorykh voprosakh Vooruzjennykh Sil Rossijskoj Federatsii”, lovdatabasen Garant, <http://base.garant.ru/194685/> (opp søkt 10. januar 2014).

leire enn som et resultat av sikkerhetspolitiske eller forsvarsanalytiske betraktninger.¹³ Det kan også stilles spørsmålsteget ved hvorvidt den vedtatte styrkeambisjonen er økonomisk og demografisk bærekraftig. Kun noen få land, blant dem USA og Kina, har i dag aktive styrker av sammenlignbar størrelse. Disse landene har imidlertid både betydelig større befolkning og økonomi enn Russland.

Vervede menige soldater ble introdusert i det russiske forsvaret på 1990-tallet,¹⁴ mens et profesjonisert underoffiserskorps formelt ble innført i 2008.¹⁵ De vervede menige soldatene og underoffiserene, i det videre omtalt som “kontraktssoldater”, er tilknyttet styrkene på tre- eller femårskontrakter, mens offiserer i hovedregelen er fast ansatt frem til pensjonsalder, som i dag er 50–65 år avhengig av rang. Da ordningen med kontraktssoldater ble innført, var det meningen at de profesjonelle soldatene på sikt skulle erstatte de vernepliktige. Profesjonaliseringen av styrkene har imidlertid gått saktere enn planlagt, først og fremst på grunn av svak rekruttering.¹⁶ Med unntak av spesialstyrkene, som i teorien skal være helprofesjonaliserte fra og med 2014, har de fleste av dagens militære enheter derfor fremdeles innslag av vernepliktige. Forsvarsledelsen har imidlertid uttrykt et ønske om å helprofesjonalisere marinen innen et par år.¹⁷ Dette forutsetter at man lykkes med å rekruttere et betydelig antall nye kontraktssoldater årlig frem mot 2020.

Etter 2012 har det faktiske styrketallet ligget rundt 800 000, hvorav cirka 220 000 offiserer, 200 000–300 000 kontraktssoldater og om lag 300 000 vernepliktige.¹⁸ Utover dette opprettholder Russland også en mindre mobiliseringskapasitet. Antallet vernepliktige og offiserer skal, ifølge de nåværende bemanningsplanene, holdes på dagens nivå i overskuelig fremtid, men det foreligger planer om å rekruttere minst 50 000 nye kontraktssoldater årlig de kommende årene, slik at det totale antallet kontraktssoldater ved utgangen av 2017 er minimum 425 000.¹⁹ Lykkes man med

¹³ Se f.eks. Tor Bukkvoll, “Iron cannot fight – the role of technology in current Russian military theory”, *Journal of strategic studies* 34 (5), 2011.

¹⁴ Kristin Ven Bruusgaard og Rolf-Inge Vogt Andresen, *Permanent readiness units in the Russian Armed Forces*, FFI-rapport 2009/00605, Forsvarets forskningsinstitutt, 2009, 8.

¹⁵ Margareta Klein, “Towards a ‘new look’ of the Russian armed forces?”, 38.

¹⁶ Kristin Veen Bruusgaard og Rolf-Inge Vogt Andresen, *Permanent readiness units in the Russian Armed Forces*; Jason P. Gresh, “The realities of Russian military conscription”, *Journal of Slavic Military Studies* nr. 2, 2011, 185–216 og Rod Thornton, “There is no one left to draft : The strategic and political consequences of Russian attempts to end conscription”, *Journal of Slavic Military Studies* nr. 2, 2013, 219–241.

¹⁷ “Minoborony: tsjisljo prisjvnikov, vybirajuzjtsjikh dvukhletnjuju sluzjbu po kontraktu, rastjot”, Tass, 3. april 2015, <http://tass.ru/armiya-i-opk/1877306> (oppsett 30. april 2015).

¹⁸ Offisertallet er holdt nokså konstant siden 2012. Forsvarsministeriet opplyser at antallet vervede soldater ved utgangen av 2014 var 295 000 se Minoborona, “Ottsjot na rassjirenom zasedanii kollegii Minoborony Rossii ob itogakh dejatelnosti za 2014g.”, Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, 19. desember 2014, <http://mil.ru/files/files/koll2014/index.html> (oppsett 27. januar 2015). Detaljert oversikt over antallet soldater som innkalles til førstegangstjeneste hvert år, finnes på Minoborona, “Prizyvnye kampanii”. Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, ulike datoer, http://function.mil.ru/recruiting_campaign.htm (oppsett 18. mars 2015). Kvinneandelen i de væpnede styrkene er cirka 6 prosent. De kvinnelige soldatene er hovedsakelig tilknyttet forsvaret som menige kontraktssoldater, men styrkene hadde i 2014 også om lag 2 500 kvinnelige offiserer, se Anastasija Kislakova, “Gratsii v kamufljzje”, Lenta.ru 15. juli 2014, <http://www.lenta.ru/articles/2014/07/08/womenarmy/> (oppsett 20. mars 2015).

¹⁹ Presidentforordning nr. 604 av 7. mai 2012.

rekrutteringsplanene, vil Russland antakelig nå målsettingen om en stående styrke på cirka én million soldater innen 2020. Dog vil denne styrken fremdeles ha betydelig innslag av vernepliktige, anslagsvis 30 prosent.

2.2 Rekruttering

Som det fremgår av personellstrukturen, er de væpnede styrkenes nåværende bemanningsmodell basert på en kombinasjon av tvang og frivillig verving. Selv om en betydelig del av soldatene fremdeles rekrutteres med tvang i Russland, er det likevel grunn til å understreke at tvangsmomentet er mye svakere i dag enn det var under den kalde krigen. Riktignok har russiske myndigheter fremdeles en uttalt målsetting om at minst 80 prosent av den mannlige befolkningen skal avtjene verneplikt, men etter 2008 har i praksis kun rundt 30 prosent av et vernepliktig årskull blitt innrullert. Av disse hentes vel halvparten inn det året de fyller 18, og resten på et senere tidspunkt.²⁰ Den vanligste årsaken til at russiske menn ikke avtjener verneplikt er at de selv har søkt om fritak eller utsettelse med begrunnelse i vernepliktslovens unntaksbestemmelser. Pågående høyere utdanning oppgis som årsak til vel 50 prosent av utsettelsene, og flertallet av disse blir i dag ikke kalt inn på et senere tidspunkt.²¹ I tillegg til de som søker om fritak, selekteres en betydelig andel ungdommer bort av helsemessige årsaker. Andelen av et vernepliktig årskull som blir funnet helt eller delvis helsemessig uegnet har siden 1990-tallet utgjort cirka 30 prosent. Dette er en kraftig økning fra slutten av sovjetperioden, da kun rundt 5 prosent av ungdommene ikke besto helsekravene.²² Når dette er sagt er innkallelse til førstegangstjeneste fremdeles normen i Russland, og mannlige borgere som ikke selv tar aktive grep for å unngå verneplikt, eller blir vurdert til å ha dårlig helse, blir i hovedregelen innrullert uavhengig av motivasjon og fysiske ferdigheter.

Utover å være et vesentlig styrkebidrag i seg selv, er førstegangstjenesten også den viktigste rekrutteringsarenaen til de profesjonelle stillingene. Inntil nylig var det krav om avtjent verneplikt for å kunne tjenestegjøre som kontraktssoldat, og det er fremdeles krav om avtjent verneplikt for opptak til offisersutdannelse for personer som ikke har avlagt videregående eksamen ved et av Russlands militærakademier.²³ En direkte konsekvens av at en mindre andel av befolkningen avtjente verneplikt på 1990 og 2000-tallet var derfor at andelen av befolkningen som kvalifiserer til opptak til de profesjonelle stillingene, ble tilsvarende redusert.

Når det gjelder rekruttering til kontraktstillingene har denne vært varierende. Omfattende rekrutteringskampanjer har ført til god rekruttering enkelte år, før antallet kontraktssoldater har falt igjen.²⁴ Mer generelt viser Forsvarsministeriets statusoppdateringer at det særlig er vanskelig å skaffe kvalifisert personell til informasjons- og etterretningsstillinger, tekniske stillinger og

²⁰ Minoborona, "Komplektovaniye bojsk i mobilizatsionnaja podgotovka", Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, http://stat.mil.ru/new_aspect/recruitment.htm (oppsøkt 31. mai 2013).

²¹ Ibid.

²² Minoborona, "Prizyvnye kampanii".

²³ Minoborona, "Kak mozjno stat ofitserom". Minoborona, udatert, <http://recruit.mil.ru/career/soldiering/qualifications/officer.html> (oppsøkt 27. mars 2015).

²⁴ Bruusgaard og Andresen, *Permanent readiness units in the Russian Armed Forces*.

marineinfanteriet. Bemanningsgraden for disse gruppene var ved utgangen av 2013 henholdsvis 25, 30 og 40 prosent.²⁵ En annen utfordring for forsvarsledelsen er at mange av kontraktssoldatene velger å stå kort tid i stillingene. I perioder har kun én av fem kontraktssoldater vært villig til å fortsette i de væpnede styrkene etter den første treårsperioden.²⁶ Dette til tross for at soldatene ifølge flere kilder er blitt utsatt for betydelig press for å tegne nye kontrakter.²⁷

Mens de væpnede styrkenes utfordringer med å verve og holde på ønsket antall egnede kontraktssoldater er velkjente og godt dokumentert, foreligger det langt mindre informasjon om rekrutteringssituasjonen til offisersstillingene. Russiske myndigheter publiserer ikke regelmessige offentlige oversikter over antallet søkere til de militære utdanningsinstitusjonene, og opptakstallene blir kun sporadisk offentliggjort. Både analytikerne ved det forsvarøkonomiske universitetet i Smolensk og den russiske forsvarseksperten Aleksandr Golts mener imidlertid at rekrutteringen til offisersutdanningen er synkende.²⁸ På det nåværende tidspunkt opplever de væpnede styrkene likevel ingen mangel på offiserer. Tvert om har russiske myndigheter de senere årene hatt som målsetting å redusere antallet offiserer. Den hittil største nedskjæringen skjedde i årene 2008–2012 da om lag 150 000 offisersstillinger, primært på høyere gradsnivå, ble fjernet. Det ble videre vedtatt at ansettelse av nye offiserer midlertidig skulle opphøre, og at nyutdannede offiserer i hovedregelen skulle overføres direkte til reservestyrken.²⁹ Nedskjæringene og den svært restriktive ansettelsespolitikken, åpnet for at de væpnede styrkene har kunnet selektere ut de offiserene som antas å være best skikket og kvitte seg med resten. Forsvarsledelsen har imidlertid uttrykt bekymring for at dagens dårlige karrieremuligheter vil kunne ha langvarig negativ effekt på søkertallene og dermed føre til en mangel på offiserer i fremtiden.³⁰

2.3 Årsaker til rekrutteringsutfordringene

Internasjonalt finnes det i dag en omfattende litteratur om hvilke faktorer som motiverer borgere til å verve seg til kontraktstillinger. De vanligste motivasjonsfaktorene er altruistiske hensyn slik som plikt, ønske om å tjene landet og patriotisme; pragmatiske hensyn, herunder personlige kriser, lønn og andre økonomiske fordeler; eller selvrealiseringsmotiver, inkludert ønske om økt selvtillit, spenning, bedre fysisk form, personlig disiplin og utdanningsmuligheter. Tidligere studier har pekt på at mens følelse av plikt og patriotisme gjerne var hovedgrunnene til at borgere valgte forsvaret som arbeidsgiver på første halvdel av 1900-tallet, begynte borgere i vestlige land på 1970-tallet å vurdere en militær yrkeskarriere ut fra de samme, hovedsakelig egennyttige,

²⁵ Minoborona, "Otsjot o khode vypolnenija Plana dejatelnosti Ministerstva oborony Rossijskoj Federatsii po realizatsii ukazov Prezidenta Rossijskoj Federatsii ot 7. maja 2012 g. no. 597, 601, 603, 604, 605 za 2013 god", Ministerstvo oborony Rossii, udatert <http://mil.ru/files/files/result2013/otchet2013.pdf> (oppsøkt 5. februar 2014).

²⁶ Mikhail Lukanin, forfatterens intervju, Moskva, 12. september 2011.

²⁷ Se for eksempel Nina Hellum, *Endringer i det russiske offiserskorpset – trender og utfordringer i lys av Serdjukov-reformen*, FFI-rapport 2012/01482, Forsvarets forskningsinstitutt, 2012, 12f.

²⁸ Alexander Golts, "Too many officers spoil the soup", *The Moscow Times*, 26. november 2013; Vasilij V. Vorobjov et al., *Reformy po krugu ili dengi na veter*, Smolensk: OOO Madzjenta, 2012.

²⁹ Minoborona, "Komplektovanije bojsk i mobilizatsionnaja podgotovka".

³⁰ Minoborona, *Strategija sotsialnogo razvitija Vooruzjennykh Sil*.

kriteriene som de vurderte andre yrkesvalg og arbeidsplasser.³¹ Nyere forskning har imidlertid påpekt at vektleggingen av pragmatiske motiver ikke nødvendigvis utelukker de altruistiske, og at mange borgere som velger en forsvarskarriere gjerne både ser dette som en attraktiv arbeidsplass ut fra et egennytteperspektiv og innehar et sterkt ønske om å tjene landet.³²

Hittil er det publisert få undersøkelser av hvorfor russiske borgere velger å gå inn i de væpnede styrkene. Ut fra landsdekkende meningsmålinger må vi imidlertid gå ut fra at det i dag ikke står dårligere til med nasjonalfølelsen eller de patriotiske holdningene i den russiske befolkningen enn i andre land med betydelig bedre forsvarsrekruttering.³³ Riktignok kan det argumenteres for at russiske borgere, etter den kalde krigens slutt og Sovjetunionens oppløsning, opplevde en nasjonal identitetskrise, men etter at Vladimir Putin ble valgt til president i år 2000 har russiske myndigheter lagt ned betydelig innsats og ressurser i å styrke landets nasjonale identitet og befolkningens stolthet. Et viktig moment i myndighetenes statsbyggingsprosjekt har vært og er å gjenreise bildet av Russland som en militær stormakt, noe som ikke minst fremgår av landets økonomiske prioriteringer etter 2011. I tillegg til å satse på modernisering av forsvaret, har patriotisk oppfostring blitt gjeninnført som en vesentlig del av det russiske utdanningssystemet,³⁴ og det er innført obligatoriske forberedelseskurs for militærtjeneste for mannlige borgere mellom 16 og 18 år.³⁵ Arbeidet synes å bære frukter: Tilliten til de væpnede styrkene har siden 2008 ligget på over 70 prosent, mot 50 prosent på 1990-tallet.³⁶

Det russiske Forsvarsministeriet og uavhengige forskere er i stor grad enige om at hovedårsakene til den sviktende rekrutteringen er å finne i tjenesteforholdene. Dette støttes blant annet av de årlige meningsmålingene fra analysebyrået Levada, som viser at frykt for tap av liv og helse er den viktigste grunnen til at russiske borgere ikke ønsker å tjenestegjøre i de væpnede styrkene.³⁷ Borgernes frykt for liv og helse i møte med forsvarsstrukturen er ikke ubegrunnet. Russlands væpnede styrker har ingen sterk tradisjon for målrettet miljø- og sikkerhetsarbeid. Hvert år omkommer et betydelig antall soldater under trening og øvelser som følge av skjodesløs hånd-

³¹ Denne trenden ble først påpekt i en studie av amerikanske forhold, se Charles C. Moskos, "From institution to occupation: Trends in military organization", *Armed Forces & Society* 4, 1977, 41–50.

³² Se f.eks. John Eighmey, "Why do youth enlist?" *Armed Forces & Society* 2 (32), 2006, 307–328 og Todd Woodruff, Ryan Kely og David R. Segal, "Propensity to serve and motivation to enlist among American combat soldiers", *Armed Forces & Society* 3 (32), 2006, 353–366.

³³ Se f.eks. Levada tsentr, *Obsjtsjestvennoje mnenije – 2012* og Levada tsentr, "Pride and patriotism", Analititsjeskij tsentr Jurija Levady, 19. november 2014, <http://www.levada.ru/eng/pride-and-patriotism-0> (oppsøkt 12. desember 2014).

³⁴ Se bl.a. V. Ju. Mikriukov, "The content of education in the context of military patriotic upbringing", *Russian education and society* nr. 8, 2009, 20–33; Todd H. Nelson, "History as ideology: the portrayal of Stalinism and the Great Patriotic War in contemporary Russian high school textbooks", *Post-Soviet Affairs* nr. 1, 2015, 37–65 og N. A. Shaidenko, "The ideas of patriotism in the history of Russian pedagogy from the prerevolutionary period to modern Russia", *Russian education and society* nr. 3, 2013, 68–80.

³⁵ Minoborona, "Mandatory training of citizens for military service", Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, <http://eng.mil.ru/en/career/conscription/preparation/mandatory.htm> (oppsøkt 16. mars 2015).

³⁶ Levada tsentr, *Obsjtsjestvennoje mnenije – 2013*, Moskva: Analititsjeskij tsentr Jurija Levady 2013, 130, <http://www.levada.ru/books/obshchestvennoe-mnenie-2013>.

³⁷ Levada tsentr, *Russian public opinion 2012–2013*, tabell 8.7.2, 8.7.3 og 8.7.4.

tering av våpen og utstyr eller manglende sikkerhetsrutiner i forbindelse med transport av personell og ammunisjon.³⁸ Også alvorlige ulykker med militære fly og helikoptre er relativt vanlige. Et raskt internettsøk avdekket at luftforsvaret har hatt minst én fatal treningsulykke årlig fra 2009 til i dag.³⁹ Offisiell statistikk fra perioden 2005–2008 viste at det disse årene omkom i gjennomsnitt 530 soldater årlig i ikke-kamprelaterte handlinger.⁴⁰ Det tilsvarer i overkant av 40 dødsfall per 100 000 soldater.⁴¹ Tradisjonelt har den russiske forsvarsledelsen imidlertid vist liten bekymring for de høye dødstallene. De tøffe fysiske og psykiske tjenesteforholdene har gjerne blitt ansett å være en del av livets skole og gunstig for å utvikle unge gutter til ansvarsfulle, besluttsomme og målrettede menn.⁴² Kritikerne hevder at myndighetene også ser de harde tjenesteforholdene soldatene må igjennom i løpet av førstegangstjenesten som et nyttig middel til å lære Russlands unge menn å innordne seg i et hierarkisk og autoritært samfunn.⁴³ Ifølge Forsvarsministeriets skyldes 30 prosent av dødsfallene i perioden 2005–2008 selvmord eller interne voldsepisoder.⁴⁴

For yrkesmilitære vil viljen til å tolerere risiko blant annet påvirkes av hvilke andre jobbmuligheter de har og av kompensasjonen de får i form av lønn og andre godtgjørelser. Mindre konkurransedyktige lønnsbetingelser i forsvarssektoren på 2000-tallet kombinert med større etterspørsel etter arbeidskraft i samfunnet forøvrig, må antas å være en annen viktig årsak til de væpnede styrkenes rekrutteringsutfordringer. Kombinasjonen av befolkningsnedgang og rask økonomisk vekst på mesteparten av 2000-tallet har medført at unge russere har fått flere muligheter på det sivile arbeidsmarkedet. Arbeidsledigheten i Russland har ligget under 10 prosent på

³⁸ Minoborona, *Strategija sotsialnogo razvitija Vooruzjennykh Sil*. En oversikt over større ulykker de siste årene finnes på Wikipedia, se “List of Russian military accidents”, Wikipedia, sist oppdatert 3. september 2014, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Russian_military_accidents (opp søkt 14. november 2014).

Listen er ikke fullstendig.

³⁹ “List of Russian military accidents”; Bruce Jones, “Russian pilot dies in MiG-29 crash”, IHS Jane’s 360 27. juli 2014, <http://www.janes.com/article/41237/russian-pilot-dies-in-mig-29-crash> (opp søkt 14. november 2014); “12 killed in Russian military cargo jet crash”, 29. desember 2010, http://www.spacedaily.com/reports/12_killed_in_Russia_military_cargo_jet_crash_999.html (opp søkt 14. november 2014).

⁴⁰ Minoborona, *Strategija sotsialnogo razvitija Vooruzjennykh Sil*, jf. Glavnoje upravlenije vospitatelnoj raboty Vooruzjennykh Sil Rossijskoj Federatsii, *Strategitsjeskij plan povysjenija bezopasnosti prokhozjdenija voennoj sluzby v Vooruzjennykh silakh Rossijskoj Federatsii*, Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, 2009, <http://sc.mil.ru/social/safety/progress.htm> (opp søkt 11. desember 2013), 24–25.

⁴¹ Etter 2008 har russiske myndigheter ikke offentliggjort dødstallene. Spørsmålet om hvorvidt man skal begynne å publisere statistikken igjen ble senest tatt opp i føderasjonsrådet i januar 2014, se “Praktiku informirovanija grazhdan o nebojevykh poterjakh v armii nado vozobnovit, stsjitajut v Obsjtsjestvennoj palate RF”, Interfaks-AVN, 28. januar 2014, <http://new.militarynews.ru/story.asp.?rid=0&nid=330994> (opp søkt 11. februar 2014).

⁴² Se for eksempel Andzjej Belovranin, *Tsjorna kniga*. St. Petersburg: Norma, 2010, 3.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Glavnoje upravlenije vospitatelnoj raboty, *Strategitsjeskij plan povysjenija bezopasnosti*, 24–25. Intern vold i styrkene er blant annet dokumentert i Belovranin, *Tsjorna kniga* og *Tsjornaja kniga prizyva*, St. Petersburg: Novaja Gazeta v Peterburge – Soldatskie materi Sankt Petersburg, 2011 samt Alexander Verkhovky (red.), *The ultra-right on the streets with a pro-democracy poster in their hands or a knife in their pocket: Xenophobia and radical nationalism in Russia, and efforts to counteract them in 2012*, SOVA Center 26. april 2013, <http://www.sova-center.ru/en/xenophobia/reports-analysis/2013/04/d26972> (opp søkt 8. februar 2014).

hele 2000-tallet, og på det laveste, i 2012 og 2013, utgjorde den bare 5,5 prosent på landsbasis. I Moskva har arbeidsledigheten de siste ti årene ligget mellom 1 og 2 prosent.⁴⁵ Samtidig som arbeidsledigheten har sunket, viser Forsvarsministeriets egen statistikk at de forsvarsansatte i årene 2000–2008 kun fikk 80 prosent av lønnsveksten som tilfalt sivil sektor.⁴⁶ I tillegg til at lønnsveksten ikke har holdt tritt med privat sektor har en rekke velferdsgoder forsvarsansatte tidligere har nytt godt av blitt fjernet, herunder skattefritak, rett til refusjon av utgifter til privat bolig og rett til gratis kollektivtransport.⁴⁷

En tredje vesentlig årsak til at de væpnede styrkene i dag fremstår som en lite attraktiv arbeidsplass for mange russiske borgere er boligtilbudet på tjenestestedet. I utgangspunktet er forsvarsansatte privilegerte på boligmarkedet ettersom de har en grunnlovsfestet rett til gratis bolig så lenge de er i tjeneste og dessuten etter avsluttet karriere, gitt at de oppfyller kravene til militær pensjon. Hva slags tjenestebolig som i praksis tilbys, varierer imidlertid mye. En gjennomgang av tilbudet ved 191 tjenestesteder i landstyrkene i 2014 viste at tjenestebolig kunne bestå av alt fra seng på sovesal til hybler og leiligheter av ulik størrelse.⁴⁸ Mangel på tjenesteboliger medfører at kontraktssoldater ofte blir innkvartert i fasiliteter som tidligere ble brukt av vernepliktige som sovesal eller flermannsrom.⁴⁹ Dette er enkle fasiliteter som kun er ment å tjene som bolig i en avgrenset periode, og de egner seg dårlig som et mer permanent hjem. Som en offiser uttrykker det: “Det er mulig å holde ut slike kummerlige forhold i tre år, altså én kontraktperiode. Men unge mennesker ønsker å stifte familie, leve et normalt liv, og boligforholdene i de væpnede styrkene svarer som oftest ikke til behovene. Derfor bestemmer de seg for å ikke fornye kontrakten”.⁵⁰ Også forsvarsminister Sergej Sjojgu har påpekt at tjenesteboligene som tilbys russiske soldater i mange tilfeller er under en hver kritikk og kan virke avskrekkende på rekrutteringen. I 2012 gikk han sågar så langt som til å sammenligne boligtilbudet til russiske soldater med fengselsbrakker.⁵¹

Oppsummert har Russlands væpnede styrker i dag særlig vansker med å rekruttere ønsket antall menige kontraktssoldater. Rekrutteringsproblemen kan kort fortalt sies å være resultat av to faktorer: (1) overdrevne og til dels urealistiske ambisjoner for det russiske forsvarets volum, og (2) en arbeidsplass som i liten grad har fulgt med på velferdsutviklingen i Russland på 1990- og 2000-tallet. Dette medfører at man i overskuelig fremtid vil måtte basere seg på en betydelig

⁴⁵ Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki, “Uroven bezrabotitsy”, Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki, 28. mars 2014, http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/statistics/wages/labour_force/ (oppøkt 31. mars 2015).

⁴⁶ Minoborona, *Strategija sotsialnogo razvitija Vooruzjennykh Sil*; I. Ju. Surkova, “Udovletvorennost vojskoj sluzjboj v Rossijskoj armii: faktory i prognozy”, *Sotsiologitsjeskije issledovanija* nr. 3, 2012.

⁴⁷ Vasilij V. Vorobjov et al., *Reformy po krugu ili dengi na veter*, 116–117.

⁴⁸ Gjennomgang av informasjonen som var tilgjengelig på Minoborona, “Uslovija sluzjby”, Ministerstvo oborony Rossii per 31. januar 2014, <http://recruit.mil.ru/career/soldiering.htm>.

⁴⁹ Vladimir Mukhin, “Kazjdyj sjestoj kontraktnik uvollisia iz armii v minuvsem godu”, *Nezavisimaja gazeta*, 8. november 2013.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Viktor Baranets, “Minister oborony Rossii Sergej Sjojgu: ‘Minoborony – ne torgovoje predprijatije’”, *Komsomolskaja pravda*, 9. desember 2012.

andel vernepliktige soldater i den operative styrken, til tross for at verneplikten både er upopulær i befolkningen og legger klare begrensninger på landets forsvarsevne. Det neste kapittelet vil se nærmere på hvilke tiltak russiske myndigheter har iverksatt, innenfor rammen av den pågående forsvarsreformen, for å bedre rekrutteringen og gjøre Russlands væpnede styrker til en mer populær og trivselspreget arbeidsplass.

3 Personalpolitiske tiltak i forsvarsreformen av 2008

3.1 Forsvarsreformen av 2008

Den omfattende moderniseringen av Russlands væpnede styrker som ble igangsatt av daværende forsvarsminister Anatolij Serdjukov i 2008, og senere videreført av hans etterfølger Sergei Sjoigu, har fem overordnede mål: økt beredskap og reaksjonsevne, etablering av en bærekraftig forsvarsstruktur, oppgradering av materiellparken, forbedring av det militære utdanningssystemet og en løsning på bemanningsproblemene.⁵² Ifølge tidligere president og nåværende statsminister Dmitrii Medvedev er sistnevnte målsetting av “absolutt førsteprioritet” som inkluderer økte lønninger og pensjoner, anskaffelse av bedre og tilstrekkelige boliger for nåværende og tidligere forsvarsansatte og generelt økt sosial status til ansatte i de væpnede styrkene.⁵³ Tiltakene som er blitt iverksatt for å nå disse målsettingene i årene som er gått, kan grovt sett deles inn i fire kategorier: utvidelse av rekrutteringsgrunnlaget, iverksettelse av miljø- og sikkerhetsfremmende tiltak, omdømmebygging og forbedring av de materielle betingelsene, herunder lønnsforhøyelse. Tiltakene av antatt størst betydning for den fremtidige rekrutteringssituasjonen er nærmere omtalt på de neste sidene. I tillegg er det annonsert en rekke angivelige forbedringer i de sosiale godene som tilbys pensjonerte militære.

3.2 Utvidelse av rekrutteringsgrunnlaget

Russiske myndigheter har som et ledd i forsvarsreformen vedtatt flere endringer i lovene om militærtjeneste med den hensikt å utvide rekrutteringsgrunnlaget til de væpnede styrkene. To av disse endringene fremstår som spesielt betydelige.

Den første endringen fant sted allerede i 2008 og innebar en reduksjon i omfanget av førstegangstjenesten fra 24 til 12 måneder i landstyrkene og luftforsvaret og fra 32 til 12 måneder i marinen.⁵⁴ Nedskjæringen var basert på en forventning om at færre borgere ville forsøke (legitimt eller illegitimt) å unndra seg førstegangstjenesten dersom den la beslag på en kortere del av livet deres. Hensikten er ikke nødvendigvis at flere skal avtjene verneplikten, selv om det også er krefter innenfor forsvarsledelsen som arbeider for dette, men at myndighetene i større grad skal kunne velge hvilke kandidater de skal kalle inn.⁵⁵ Ulempen er selvfølgelig at kortere tjenestetid betyr mindre opplæring og erfaring per soldat og dermed isolert sett en svekkelse av forsvars-

⁵² Dmitry Medvedev, “Speech at an extended session of the defence ministry board”.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Omleggingen er beskrevet i mer detalj i Andresen, *Conscription in the new Russian army*.

⁵⁵ Minoborona, “Prizyvnye kampanii”.

evnen. Samtidig som førstegangstjenesten ble gjort kortere og noe mer individuelt tilpasset, ble fritaksmulighetene strammet noe inn. Eksempelvis har man økt kravet om antall barn som gir fritak fra ett til to,⁵⁶ og det generelle fritaket som etter de to Tsjetsjenia-krigene har vært gjeldende for borgere fra Nord-Kaukasus, er fjernet.⁵⁷ Også muligheten for fritak fra førstegangstjenesten som følge av pågående høyere utdanning er blitt noe redusert. I 2013 innførte russiske myndigheter krav om avtjent verneplikt for mannlige borgere for en rekke statlige stillinger, herunder alle stillinger i det føderale statsapparatet som krever sikkerhetsklarering.⁵⁸

Den andre vesentlige endringen i det juridiske rammeverket fant sted i 2013, da opptakskravene til kontraktstillinger ble endret slik at personer som tidligere ikke har avtjent verneplikt likevel kan tas direkte opp som kontraktssoldater. Vedtaket medførte at det potensielle rekrutteringsgrunnlaget til de væpnede styrkene økte fra rundt 30 til 100 prosent av den mannlige befolkningen. Russiske myndigheter har også lettet på kravene til at utenlandske statsborgere med tilknytning til Russland kan la seg verve. Kvinnelige statsborgere er fritatt fra verneplikt, men kan i likhet med menn verve seg til kontraktstjeneste.⁵⁹

3.3 Miljø- og sikkerhetsfremmende tiltak

Utover de juridiske endringene, har Forsvarsministeriet de siste årene iverksatt en rekke tiltak for å øke trivselen til de vernepliktige soldatene og få tjenesten til å fremstå som mindre avskrekkende. Vernepliktsverket har blant annet opprettet en åpen kontakttelefon for nye vernepliktige og deres pårørende, soldatene har fått mulighet for å tjenestegjøre nærmere hjemstedet, og det er blitt gitt adgang for å benytte privat mobiltelefon i leiren. Soldatene har også fått 30 minutter ekstra søvn hver natt, tilgang til varm dusj på tjenestestedet og én time ekstra hvile i løpet av dagen.⁶⁰

Blant helse-, miljø- og sikkerhetstiltakene som planlegges iverksatt frem til 2020, er utbedring av helsetilbudet,⁶¹ utbredelse av sikkerhetsbestemmelsene, utnevnelse av sikkerhetsansvarlige og mer undervisning i sikkerhet.⁶² Fra forsvarsledelsens side er det blitt signalisert at man i frem-

⁵⁶ Se endringer i Føderal lov nr. 53-FZ av 28. mars 1998.

⁵⁷ "Kadyrov: Sjojgu prinjal resjenije o prisjve v armiju junosjej iz Tsjetsjni", Itar-tass, 19. september 2014, <http://itar-tass.com/politika/1452170> (oppsøkt 22. september 2014).

⁵⁸ Vjatsjeslav Izmajlov, "Kak isportit zjizn", *Novaja gazeta*, 25. november 2013.

⁵⁹ Kvinnelige russiske statsborgere har ikke anledning til å gjennomføre frivillig verneplikt. Opptakskravene til kontraktstjeneste er nedfelt i Føderal lov nr. 53FZ av 28. mai 1998. For en nærmere spesifisering se Minoborona, "Trebovanija", Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, http://stat.mil.ru/enlistmetn_contract/requirements.htm (oppsøkt 20. mars 2015) og Minoborona, "Uslovija prijema na voinskiye dolzjnosti, podlezjasjsjije zamesjtsjeniju soldatami, matrosami, serzjantami i starsjinami v Vooruzjennykh Silakh Rossijskoj Federatsii", Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, <http://recrut.mil.ru/career/soldiering/conditions/women.htm> (oppsøkt 1. juni 2015).

⁶⁰ Minoborona, "Fizkultura i sport"; Minoborona, "Zamestiteli Ministera oborony RF general armii Dmitrij Bulgakov i Jurij Borisov vstretilis s zjurnalistami", Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, 16. januar 2014, http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm (oppsøkt 20. januar 2014) og Oleg Falitsjev, "Ne khlebom edinyim nakormlen soldat", *Voенno-promyslennyj kurjer*, 22. september 2010.

⁶¹ A. Ja. Fisun, "Meditsinskoje obespetsjenije Vooruzjonnykh Sil Rossijskoj Federatsii: sovremennoje sostojanije i perspektivy razvitija", Livejournal, 2. juli 2014, <http://bmpd.livejournal.com/905267.html> (oppsøkt 4. juli 2014).

⁶² Minoborona, *Strategija sotsialnogo razvitija Vooruzjennykh Sil*.

tiden vil slå hardere ned på voldsepisoder blant soldatene. Som et ledd i dette arbeidet opprettet russiske myndigheter i 2014 dessuten en egen politienhet direkte underlagt Forsvarsministeriet hvis hovedoppgaver er å beskytte soldatenes liv, helse, rettigheter og friheter, bekjempe kriminalitet, sikre at lov og rett opprettholdes og sikre disiplin i styrkene.⁶³

Forsvarsledelsen har også forsøkt å gjøre verneplikten mer attraktiv for den enkelte borger ved å selge den inn som utdannelsen ved en del høyskoler og universiteter. Siden 2013 tilbys mannlige borgere med spesielt etterspurt høyere utdanning å tjenestegjøre i egne enheter hvor teoretisk utdanning kan kombineres med praktisk militær trening. Verneplikten avtjenes da på deltid ved siden av studiene og strekker seg over to år. I alt var det ved utgangen av 2014 opprettet åtte slike kompanier.⁶⁴

3.4 Omdømmebygging

Parallelt med de iverksatte tiltakene for å forbedre tjenestebetingelsene i de væpnede styrkene har Forsvarsministeriet de siste årene lagt ned betydelig innsats i å forbedre styrkenes renommé.⁶⁵ Omdømmebyggingen retter seg i første rekke mot vernepliktige og nye kontraktssoldater og foregår i dag i stor grad på internett. Forsvarsministeriets nettsider gjennomgikk en total oppgradering i 2011 og er i dag en viktig del av ministeriets informasjons- og rekrutteringsarbeid. I tillegg er Forsvarsministeriet og Russlands væpnede styrker aktive på en rekke sosiale medier inkludert *Facebook*, de to russiskspråklige Facebook-kopiene *VK* og *Odnoklassniki*, bloggplattformen *LiveJournal* og *You Tube*. Det er også blitt opprettet egne nettsider som henvender seg til bestemte grupper soldater, herunder egne sider for vernepliktige og for menige kontraktssoldater. Det første myndighetsfinansierte online nettspillet ble lansert på *VK* i 2010 og et annet var ventet i utgangen av 2014. Spillene er basert på det amerikanske forsvarrets bruk av spill i rekrutteringsøyemed. Foreløpig er spillene relativt enkle, men målsetting om å utvikle en russisk versjon av *America's Army*.⁶⁶ Russisk fjernsyn har de siste årene også i forbindelse med vernepliktsopptaket hver høst og vår vist intervjuer med soldater i førstegangstjeneste som forteller om sine erfaringer der hovedbudskapet har vært tidligere historier om hvor fælt det er i de væpnede styrkene, motstand fra foreldre og eldre venner og hvordan soldatene opplever at historiene og ryktene ikke stemmer med dagens forhold.

Bildet som den russiske forsvarsledelsen tegner av landets væpnede styrker i dag, er i stor grad en kopi av de siste årenes vestlige vervings- og omdømmekampanjer, herunder også norske. Det vises til de væpnede styrkenes rolle som tradisjonsbærer og beskytter av nasjonale verdier,

⁶³ Føderal lov nr. 7-FZ av 3. februar 2014 "O vnesenii izmenenij v otdelnye zakonatelnye akty Rossijskoj Federatsii po voprosam dejatelnosti voennoj politicii Vooruzjennykh Sil Rossijskoj Federatsii", *Rossijskaja gazeta* 5. februar 2014.

⁶⁴ "V Rossii natsjinajetsja osennij prisyv v armiju", Itar-tass, 1. oktober 2014, <http://itar-tass.com/politika/1477899> (oppsøkt 1. oktober 2014).

⁶⁵ Dette kapitlet er basert på inntrykk fra den russiske mediedekningen og ukentlige besøk på Forsvarsministeriets ulike nettsider og nettprofiler inkludert sosiale medier i perioden januar 2011–januar 2015.

⁶⁶ Dmitrij Semenov, "Rompjuternyje igry na sluzjbe istorii", *Krasnaja zvezda*, 18. august 2010 og "Igry patriotov", Dozjd TV, 6. februar 2014.

samtidig som det understrekes at de væpnede styrkene tilbyr gode muligheter for selvrealisering i form av gratis utdanning, trening, vennskap og spennende opplevelser. Følgende tekstutdrag fra det russiske Forsvarsministeriets hjemmeside gir et representativt bilde av hvordan de væpnede styrkene anno 2014 ønsker å fremstå for befolkningen:

Militærtjenesten er en viktig del i en hver manns biografi. I de væpnede styrkene får du ikke bare verdifull livserfaring, men også gode venner, du blir fysisk og psykisk sterkere, mer moden og fortrolig med skytevåpen. Som en del av de væpnede styrkene får du anledning til å ta ut det beste i deg selv og til å teste hva du er god for. [...]. Dersom du er en talentfull idrettsutøver, [...] kan du søke om å avtjene verneplikten i et sportskompani. Da vil du kunne få mulighet til å delta i de olympiske leker, verdensmesterskap, europamesterskap og tilsvarende arrangementer. Dyktige elever og studenter med talent for forskning kan avtjene verneplikt i vitenskapskompanier hvor de kan fortsette sitt vitenskapelige arbeid.⁶⁷

Vektleggingen av ungdommenes mulighet til selvrealisering gjennom forsvarstjeneste skiller seg fra tidligere praksis, da forsvarstjeneste og særlig verneplikt, primært ble fremstilt som en plikt og en ære. Mens “ære” fortsatt er et viktig begrep, er “plikt” i stor grad blitt byttet ut med “mulighet”. I tråd med denne holdningen er det også blitt større åpenhet rundt tjenestebetingelsene. I dag kan alle som ønsker det enkelt lese om vilkårene for kontraktssoldater i de væpnede styrkene på Forsvarsministeriets nettsider.

Et annet viktig aspekt ved Forsvarsministeriets omdømme- og rekrutteringsarbeid har vært å understreke at de væpnede styrkene i dag tilbyr moderne arbeids- og utdanningsfasiliteter og betingelser. I ministeriets informasjonskampanjer er bildene av soldater som marsjerer på Den røde plass erstattet med bilder av moderne utstyr og soldater i aksjonssituasjoner. Det publiseres også en rekke bilder og videoer fra militære øvelser, ikke minst på sosiale medier. Bildene følges av tekster som understreker at de væpnede styrkene har tatt skrittet inn i det 21. århundre og at fedre og brødres historier ikke lenger er representative. Eksempelvis heter det på Forsvarsministeriets nettside at:

Verden endrer seg [...] og Russlands væpnede styrker endrer seg i takt med den. [Dagens styrker] skiller seg fundamentalt fra hvordan ting var tidligere. [...] Du kan ha på sivile klær på fritiden og ringe hjem fra tjenestestedet på mobiltelefonen. I dag er soldatene fullstendig fritatt fra alle typer husarbeid – de utføres av sivile aktører. Tiden dette har gjort brukes i sin helhet til militær trening.⁶⁸

Det understrekes også at de væpnede styrkene i dag legger beslag på en mindre del av soldatenes liv enn tidligere. Av særlig betydning i denne sammenheng er at både tidligere forsvarsminister Serdjukov og nåværende forsvarsminister Sjojgu har vist vilje til strengere håndheving av Forsvarsministerens forordning nr. 428 av 8. oktober 2005 som slår fast at forsvarsansatte ikke

⁶⁷ Minoborona, “Dobro pozjalovat v Vooruzjennye Sily!” Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, <http://recrut.mil.ru/career/conscription.htm> (oppsøkt 29. august 2013).

⁶⁸ Ibid.

skal benyttes til ikke-forsvarsrelaterte oppgaver.⁶⁹ Tidligere forekom det blant annet hyppig at vernepliktige soldater ble satt til å bygge hytter for eller arbeide i de ansvarshavende offiserenes parsellhager. Dette bidro til inntrykket i befolkningen av førstegangstjeneste som bortkastede år. Bildet av de væpnede styrkene som en moderne arbeids- og studieplass søkes også understøttet ved hjelp av en rekke bilder og filmklipp av styrkenes nyeste materielltyper, ofte materiell som enda ikke er tatt i bruk i daglig drift slik som femtegenerasjons jagerflyet T-50/PAK FA.

3.5 Lønnsøkning

I 2009 vedtok russiske myndigheter en betydelig lønnsøkning for militært personell. Lønnsøkningen, som trådte i kraft 1. januar 2012, var ifølge offisielle kilder på 200–300 prosent.⁷⁰ Den bunnet i beregninger fra Forsvarsministeriet som tilsa at gjennomsnittsinntekten i de væpnede styrkene bør ligge 25 prosent høyere enn i samfunnet for øvrig for å sikre fremtidig rekruttering.⁷¹ Sett med norske øyne virker en to- til tredobling av lønnsnivået i en statlig institusjon over natten nærmest utenkelig. Kraftige lønnsbyks med noen års mellomrom har imidlertid mer vært regelen enn unntaket for de ansatte i Russlands væpnede styrker de siste årene, selv om lønnsøkningen ikke tidligere har vært så høy som i 2012. Dette skyldes at prinsipper for lønnsvekst og inflasjonsjustering ikke har vært lovfestet. Store lønnsloft det ene året har således vært ment å kompensere for både manglende reallønnsvekst og inflasjonsjustering i årene før og etter. Økningen i de militære lønnsatsene på 2000-tallet har også vært ment å skulle kompensere, i det minste delvis, for bortfall i andre velferdsgoder, noe som også var tilfellet i 2012.⁷²

Litt forenklet kan vi si at russiske yrkessoldater lønnes ut fra grad, stilling og ansiennitet. Stillingssatsen er knyttet til grad som igjen er knyttet til ansiennitet, noe som gir et svært hierarkisk lønnsystem med store inntektsforskjeller. Lønnsatsene for de ulike grads- og stillingsnivåene fastsettes direkte av myndighetene gjennom en regjeringsresolusjon og er i liten grad åpen for forhandlinger. Eksempler på grads- og stillingssatser for yrkessoldater før og etter lønnsøkningen er gitt i henholdsvis tabell 3.1 og tabell 3.2. Utover grunnlønnen belønnes spesielle kvalifikasjoner med prosentvise tillegg, og det gis kompensasjon for arbeid under ugunstige forhold, høy risiko og for arbeid med statshemmeligheter. Det gis også ulike former for årlige bonuser, blant annet for særlig samvittighetsfull og effektivt utført tjeneste, men tilleggene er små i forhold til totallønnen.⁷³ Basert på lønnsopplysninger fra Generalstaben utgjør grunnlønnen i dag nær tre firedeler av lønnen til en menig geværmann. Tilleggenes andel av total lønn øker imidlertid med ansiennitet og kompetanse. For en sersjant med 15 års tjenestetid og

⁶⁹ Forsvarsministerens forordning nr. 428 av 8. oktober 2005 “O zapresjtsjenii privletsjenija vojennosluzjasjtsjikh k vypolneniju rabot, ne obuslovlennykh ispolnenijem objazannostej vojennoj sluzjby”, <http://zakonbase.ru/content/nav/43966> (oppsøkt 18. desember 2014).

⁷⁰ Medvedev, “Speech at an extended session of the defence ministry board”.

⁷¹ Minoborona, *Strategija sotsialnogo razvitija Vooruzjennykh Sil*.

⁷² For en redegjørelse av lønnspraktisen i Russlands væpnede styrker se for eksempel Vasilij V. Vorobjov et al., *Reformy po krugu ili dengi na veter*, 97f.

⁷³ Mikhail I. Petrov, *O denezjnom dovolstvii vojennosluzjasjtsjikh i predostavlenii im otdelnykh vyplat: Postatejnyj kommentarij k Federalnomu zakonu ot 7 nojabrja 2011g no. 306-FZ*, Moskva: Delovoj dvor, 2012.

spesialisering kan tilleggene komme opp i 40 prosent av totallønnen.⁷⁴ Mer prestasjonsbaserte lønnsordninger har vært utprøvd, men har hittil ikke fått gjennomslag.

Grad	Lønn 2011 (RUB/mnd.)	Lønn 2012 (RUB/mnd.)	Endring (%)
General	4 163	27 000	649
Oberst	3 230	13 000	402
Oberstløytnant	3 031	12 000	396
Major	2 831	11 500	406
Kaptein	2 633	11 000	418
Løytnant	2 344	10 000	427
Sersjant	1 789	6 500	363
Menig	1 635	5 000	306

Tabell 3.1 Nye og gamle gradssatser i Russlands væpnede styrker.⁷⁵

Stilling	Lønn 2011 (RUB/mnd.)	Lønn 2012 (RUB/mnd.)	Endring (%)
Vise- forsvarsminister	9 578–9 779	44–45 000	459–460
Avdelingsleder ministeriet	7 759	36 000	464
Seksjonsleder ministeriet	5 542	29 000	523

Tabell 3.2 Lønn i Forsvarsministeriet.⁷⁵

Som det fremgår av tabell 3.1, 3.2 og 3.3 økte gradssatsene i 2012 i størrelsesorden fra 300 til 600 prosent, mens stillingssatsene økte med mellom 400 og 500 prosent. Parallelt med økningene i grads- og stillingssatsene ble imidlertid tilleggene redusert både i andel og antall.⁷⁶ Den totale lønnsøkningen er således en del mindre enn økningen i satsene.⁷⁷ Noen eksempler på samlet lønn per september 2011 og januar 2012 er gitt i tabell 3.4.

⁷⁴ Minoborona, “Prizyvnye kompanii”.

⁷⁵ Tallene i denne og påfølgende tabeller er hentet fra Mikhail O. Petrov, *O denezjnom dovolstvii vojennosluzjasjsjikh*, 27f. Lønnsatsene fra 1.1.2012 er opprinnelig hentet fra og i samsvar med Regjeringsresolusjon nr. 992 av 5. desember 2011.

⁷⁶ Føderal lov nr. 306-FZ av 7. november 2011. Loven gjelder ikke bare ansatte i Russlands væpnede styrker, men også ansatte i andre militært trente og utstyrte enheter slik som innenriksstyrkene og sivilforsvaret.

⁷⁷ Medlemmer av reservestyrken har rett til en fast månedlig godtgjørelse samt kompensasjon for øvelsesdøgn og transport tur-retur øvelsesstedet, jf. Føderal lov nr. 76-FZ av 18. mai 1998 “O statusu vojennosluzjasjsjikh” med endringer per 1. november 2013, lovdatabasen Konsultant, <http://www.consultant.ru/popular/soldier/> (oppsøkt 1. november 2013), artikkel 13.1. Vernepliktige mottar ingen lønn, men en månedlig godtgjørelse på 2000 rubler se Minoborona, “Sotsialnye garantii”, udatert, http://recrut.mil.ru/career/conscription/social_guarantees.htm (oppsøkt 25. april 2013).

Stilling	Lønn 2011 (RUB/mnd.)	Lønn 2012 (RUB/mnd.)	Endring (%)
Sjef strategisk felleskommando	5 321– 5 874	29 500	502–554
Kommandant motorisert brigade	5 321	29 000	543
Kommandant regiment	4 988	26 500	543
Offiser i sentral forsvarsledelse	4 544–5 320	25 000–28 000	510–550
Kommandant motorisert bataljon	4 434	24 000	541
Lagfører motorisert tropp	3 547	20 000	564
Geværmann	2 217	10 000	451

Tabell 3.3 Nye og gamle stillingssatser i Russlands væpnede styrker.⁷⁸

Grad	Stilling	Ansiennitet (år)	Lønn 2011 (RUB/mnd.)	Lønn 2012 (RUB/mnd.)	Endring (%)
Oberst	Brigadesjef	23	27 663	91 800	332
Oberstløytnant	Bataljonssjef	18	22 581	76 200	337
Løytnant	Troppssjef	0	17 351	50 000	288
Mening	Geværmann	2	10 622	28 000	264

Tabell 3.4 Eksempel på reelle lønnsendringer i Russlands væpnede styrker fra 1.1.2012.⁷⁹ Alle beløp er trolig nettolønn. Russland har en flat inntektsskatt på 13 prosent som trekkes automatisk av arbeidsgiver hver måned. Russiske borgere har i liten grad noe forhold til inntekt før skatt.

Utfra de nye lønnsatsene kan det se ut til at lønnsforskjellene innad i de væpnede styrkene har økt etter lønnsøkningen og at det er offiserer av høyere grad som totalt sett er kommet best ut. Det kan være flere grunner til at russiske myndigheter ønsker å sikre høyeregrads offiserer en solid inntekt. Sett fra et rekrutteringsperspektiv, ville det imidlertid trolig ha vært mer lønnsomt å heve lønningene til kontraktssoldatene og offiserer av lavere grad. Mens en general i 2011 fikk utbetalt 1,3 ganger så mye som en oberst, 1,8 ganger lønnen til en løytnant og 2,5 ganger så mye som en menig soldat i gradssats, hadde forskjellene i 2012 økt til henholdsvis 2,1, 2,7 og 5,4. Litt av forskjellen mellom lønningene på øverste og laveste gradsnivå synes å utjevnes ved at økningen i stillingssatsene på mellomnivå var noe høyere enn økningen på de høyeste stillingsnivåene.

⁷⁸ Se fotnote 75.

⁷⁹ Nikolaj Makarov, "Novyj oblik Rossijskoj armii: rezultaty, problem, perspektivy", Obsjtsjestvennaja palata Rossijskoj Federatsii, 17. november 2011, http://www.oprf.ru/files/Prezentaciya_minoboroni.ppt (oppsøkt 22. november 2011).

Veksten i stillingssatsen til en vervet menig geværmann var relativt sett blant de aller laveste, jf. figur 3.4. Lønnsforskjellene mellom høyeste og laveste nivå forsterkes ved at størrelsen på tilleggene i henhold til lønnsregulativet øker med voksende ansiennitet og tilegnet kompetanse. Dette funnet stemmer med analyser gjort av den russiske Riksrevisjonen. I en pressemelding fra mai 2013 heter det at størsteparten av midlene som ble satt av til lønnsøkningen (81 prosent), er blitt brukt til å heve lønningene i det sentrale forsvarsapparatet.⁸⁰ Lønnsforskjeller mellom ledelsen og personellet “på gulvet” er imidlertid fortsatt lavere i de væpnede styrkene enn i Russland sett under ett. En undersøkelse av lønnsforskjeller i arbeidslivet fra 2013 viste at en russisk leder i snitt tjente 12,5 ganger mer enn personene som vedkommende var sjef for.⁸¹

Endringene i lønnsregelverket har gjort det enklere for nåværende og kommende soldater å vite hva de har lønsmessig krav på. Mens regelverket tidligere besto av et titalls lover og rundt 20 presidentforordninger, 80 regjeringsvedtak og 40 ministerforordninger, ble alle lønnsreguleringer fra 1. januar 2012 samlet i én lov.⁸² Forsvarsministeriet har også innført et sentralisert lønnings-system,⁸³ noe som vil kunne bidra til å redusere underslag. Lønn i de væpnede styrkene er tradisjonelt blitt utbetalt kontant på tjenestestedet. Dette har åpnet både for at høyerestående offiserer kan underslå deler av lønnen til sine underordnede og for at enkeltpersoner i de væpnede styrkene kan kreve såkalte beskyttelsespenger fra yngre og mer uerfarne soldater. Videre var flere soldater registrert på mer enn ett tjenestested, noe som medførte at de (intendert eller uintendert) har kunnet motta doble lønninger eller at noen andre har kunnet heve en lønn i deres navn.

Samtidig har regelendringene bidratt til en del usikkerhet og diskusjon rundt hvor store de reelle lønnsøkningene i 2012 var. Den anonyme analytikeren bak bloggen *Russian Defense Policy* hevder for eksempel at det kun er snakk om en dobling av lønnsnivået dersom man ikke inkluderer bonuser. Disse bonusene har ifølge bloggeren i perioder vært store. For eksempel skal russiske myndigheter i perioder ha utbetalt bonuser i størrelsesorden 30 000 rubler i måneden for soldater som var villige til å dra til Tsjetsjenia.⁸⁴ Også andre kilder viser til at det frem til 2012 fantes spesialbestemmelser som muliggjorde at enkelte av offiserene fikk utbetalt store bonuser. I 2010 skal for eksempel 16 000 offiserer i Luftforsvaret ha mottatt månedlige bonuser i størrelsesorden 45 000 til 160 000 rubler.⁸⁵ Disse opplysningene tyder på at en dobling av offisiell lønn ikke nødvendigvis innebar en dobling av de reelle inntektene til hver enkelt soldat. Den russiske riksrevisjonen konkluderte likevel høsten 2013 med at løftet om en to- til tredobling av lønnsnivået var innfridd.⁸⁶

⁸⁰ Stsjotnaja palata Rossijskoj Federatsii, “Stsjotnaja palata proverila ispolsovanije sredstv na denezjnoje dovolstvije vojennosluzjasjsjikh”, 29. mai 2013, <http://www.ach.gov.ru/ru/news/archive/29052013.htm> (oppsøkt 25. juli 2013).

⁸¹ “Moscow monthly wage on average \$1,800”, *The Moscow Times*, 4. oktober 2013.

⁸² “Denezjnoe dovolstvije novogo oblika”, *Vojenno-promyslennyj kurjer*, 26. juni 2013.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ “Facts in contractee debate”, *Russian Defense Policy*, 7. oktober 2013, <http://russiandefpolicy.wordpress.com/2013/10/07/facts-in-contractee-debate/> (oppsøkt 30. oktober 2013).

⁸⁵ Viktor Litovkin, “Potsjti polovina VVS okhvatsjeno prikazom no. 400”, *Nezavisimoje vojennoje obozrenije*, 13. mai 2011.

⁸⁶ V. N. Bogomolov, “Otsjot o rezultatakh kontrolnogo meroprijatija”, 90.

4 Mot en attraktiv arbeidsplass?

4.1 Økt rekruttering

Er så de iverksatte tiltakene tilstrekkelige til å sikre at de væpnede styrkene i fremtiden vil ha tilgang til ønsket antall egnede soldater? Ved første øyekast synes svaret på dette spørsmålet å være ja. Personellsituasjonen i Russlands væpnede styrker har forbedret seg noe i de årene som har gått siden den nye personalpolitiske strategien ble vedtatt i 2008. Tall fra det russiske vernepliktsverket viser at antallet vernepliktige soldater har holdt seg stabilt rundt måltallene, mens antallet unge menn som på urettmessig grunnlag unndrar seg verneplikt, har gått noe ned. Man har også lyktes med å øke andelen unge menn med høyere utdanning som avtjener verneplikt, selv om disse fremdeles utgjør et lite mindretall.⁸⁷ Videre lyktes de væpnede styrkene med å øke antallet kontrakssoldater med 50 000 i året både i 2013 og 2014.⁸⁸ Soldatene blir også lenger i stillingene. Selv om mange kontraktssoldater fremdeles bare tar én periode, har andelen som tar mer enn én periode økt betydelig siden 2011. En høyere russisk offiser uttalte nylig at han ikke betraktet soldatene sine som “profesjonelle” før de hadde gjennomført minst to kontrakter (dvs. 6 års tjeneste).⁸⁹ Det overordnede inntrykket fra den russiske militæroperasjonen på Krim i 2014 og de mange russiske militærøvelsene de siste årene, er at både motivasjonen, ferdighetsnivået og holdningene til soldatene er forbedret sammenlignet med hva vi så i krigen mot Georgia i 2008.

I russiske forsvarskretser gis informasjonskampanjer, sammen med lønnsøkningene, størsteparten av æren for at rekrutteringen til de væpnede styrkene nå synes å ha tatt seg noe opp.⁹⁰ Forsvarsministeriet og de ulike militære enhetenes økte tilstedeværelse der hvor ungdom ferdes, særlig på sosiale medier, antas å ha hatt en vesentlig betydning. Det er to grunner til at forsvarsministeriets internettsatsing tillegges stor vekt. For det første er sosiale medier de siste årene blitt russisk ungdoms viktigste kilde til informasjon, inkludert jobb- og studievalg.⁹¹ For det andre har internett lenge her vært et hovedsete for kritikk av Russlands væpnede styrker, og en vesentlig kilde til informasjon om hvordan man kan unngå militærtjeneste.⁹² Forsvarsstrukturenes økte internettaktivitet medfører at bildet av styrkene som tegnes på russiske sosiale medier, er blitt mer variert. Blant andre mulige medvirkende suksessfaktorer som trekkes frem i den russiske debatten, er omfattende spredning av film som viser øvelser med nytt materiell i Russlands væpnede styrker

⁸⁷ Minoborona, “Prizyvnye kompanii”.

⁸⁸ Minoborona, “Ottstjot na rassjirenom zasedanii kollegii Minoborony Rossii” og Minoborona, “Ottstjot o khode vypolnenija Plana dejatelnosti Ministerstva oborony”.

⁸⁹ Se “Adding (and subtracting) contracts”, Russian Defense Policy, 4. april 2015, <http://russiandefpolicy.worldpress.com/2015/04/04/adding-and-subtracting-contracts/> (oppført 30. april 2015).

⁹⁰ “Minoborony RF: blagodarja sotssetam tsjisljo postupajusjtsjikh v vjisy RVSN vyroslo na tret”, Itar-tass 19. august 2014, <http://itar-tass.com/politika/1387531> (oppført 13. oktober 2014).

⁹¹ Levada tsentr, “Ispolzovanije Interneta”, Levada tsentr, 30. juni 2014, <http://www.levada.ru/30-06-2014/ispolzovanie-interneta> (oppført 8. oktober 2014) og Levada tsentr, “Rossiiskij media-landsjaft: televidenije, pressa, Internet”, Levada tsentr, 17. juni 2014, <http://www.levada.ru/17-06-2014/rossiiskii-media-landsjaft-televidenie-pressa-internet> (oppført 8. oktober 2014).

⁹² Markku Lonkila, “The Internet and anti-military activism in Russia”, *Europe-Asia Studies* nr.7, september 2008, 1125–1149.

samt at russiske myndigheter i forbindelse med noen av de siste store militærøvelsene, blant annet *Vostok-2014*, har kalt inn en rekke reservesoldater som de siden har rekruttert.⁹³

Voldsnivået i de væpnede styrkene synes også å ha gått noe ned etter at vernepliktens varighet ble redusert. Dette kan ha bidratt til at flere unge menn søker seg til forsvaret etter gjennomført førstegangstjeneste. Ifølge en av lederne for den ikke-statlige interesseorganisasjonen Soldatmødrene, Valentina Melnikova, er antallet rapporterte voldsepisoder redusert til en tidel de siste fem årene. Soldatmødrene er imidlertid forsiktige med å gi forsvarsledelsens HMS-arbeid hele æren for dette. De tre viktigste årsakene til nedgangen i voldshendelsene var ifølge Melnikova at antallet soldater totalt er blitt redusert, at kontraktsandelen var økt (kontraktssoldater er erfaringsmessig mindre utsatt for alvorlig vold enn vernepliktige) og at myndighetene de siste årene har straffeforfulgt og sagt opp enkelte voldelige offiserer.⁹⁴ Det må her understrekes at det fremdeles gjenstår mye arbeid på dette feltet. De nye signalene fra forsvarsledelsen om at soldatenes liv er verdifullt og skal respekteres, synes imidlertid å bli godt mottatt i befolkningen som helhet.

Selv om rekrutteringen til de væpnede styrkene har tatt seg opp de siste årene, er det likevel minst to grunner til å stille spørsmål ved hvorvidt trenden vil vedvare. For det første har forsvarsledelsen ikke lyktes med å få på plass et lønnsystem som sikrer en forutsigbar lønnsutvikling. Det nåværende lønnsystemet har heller ikke i tilstrekkelig grad sikret konkurransedyktige lønninger for kontraktssoldatene, som jo er den gruppen det russiske forsvaret har størst utfordringer med å rekruttere. For det andre har forsvarsledelsen hittil ikke klart å løse problemet med mangel på tilfredsstillende tjenesteboliger. Disse to faktorene, som er utdypet nedenfor, bidrar trolig til at mange av kontraktssoldatene sier takk for seg etter én eller to perioder.

4.2 En kortsiktig og populistisk lønnspolitikk

Som påpekt i foregående kapittel, er det omdiskutert hvorvidt lønnsnivået i det russiske forsvaret faktisk økte med 200–300 prosent i 2012. Debatten reiser spørsmål om hvorvidt lønnsnivået i de væpnede styrkene forut for lønnsøkningene var så lavt som mange ville ha det til, snarere enn om lønnsøkningene i 2012 var store nok. Det er i dag liten tvil om at yrkesmilitære tjener relativt godt i russisk sammenheng. Den russiske gjennomsnittsinntekten i 2012, da de gjeldene lønnsatsene ble innført, var 26 629 rubler i måneden.⁹⁵ Justert for inntektsfordelingen i befolkningen tjener alle soldater etter lønnsøkningen bedre enn 50 prosent av den yrkesaktive russiske befolkningen.⁹⁶ Selv de dårligst betalte offiserene tilhører de 12 prosent best stilte i befolkningen, men også kontraktssoldatene med en snittlønn på 23–35 000 rubler i måneden ligger på eller noe over gjennomsnittet.⁹⁷ Likevel er forsvaret ikke i stand til å konkurrere om alle typer arbeidskraft.

⁹³ “Minoborony RF: blagodarja sotssetam tsjisljo postupajusjtsjikh v vysy RVSN vyroslo na tret”.

⁹⁴ Valentina D. Melnikova, Ekho Moskvj, 30. november 2012.

⁹⁵ Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki, “Kratkosrotsjnje ekonomitsjeskije pokazateli – 2013 god. Zarabotnaja plata”, Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki, mai 2013, http://www.gks.ru/bdg/regl/b13_02/Main.htm (oppført 17. juli 2013).

⁹⁶ The World Bank, “GINI index”, The World Bank, siste oppdatering Russland 2009, <http://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.FRST.10/countries>.

⁹⁷ Lønnsnivået i de væpnede styrkene er sammenlignet med opplysninger om nasjonal inntekt fra Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki, “Raspredelenije naselenija po razmeru srednedusjevjkh

Konkurransen fra sivil sektor på det lønsmessige området kan til tider være tøff. Eksempelvis er gjennomsnittslønnen for kontraktssoldater fremdeles bare halvparten av gjennomsnittslønnen i energisektoren.⁹⁸ Hovedinntrykket er likevel at lønnsnivået i de væpnede styrkene etter lønnsøkningen i 2012, stort sett er på nivå med eller høyere enn lønningene som tilbys i sivil sektor. Dog må det tilføyes at mange russiske soldater i praksis er husholdningens eneforsørger ettersom de er stasjonert i områder der arbeidsmulighetene for eventuelle medfølgende ektefeller er få.⁹⁹ Selv om dagens lønnsbetingelser relativt sett er gode, vil mange soldater derfor fortsatt slite med å forsørge en hel familie på én inntekt.

Etter 2012 har russiske myndigheter vist liten vilje til å sikre at lønnsnivået opprettholdes over tid. Til tross for at det er nedfelt i den nye loven at lønnsatsene skal inflasjonsjusteres årlig,¹⁰⁰ er dette så langt ikke blitt gjort. Det reelle lønnsnivået i Russlands væpnede styrker er dermed i perioden januar 2012–januar 2015 blitt redusert med 31 prosent som følge av inflasjon.¹⁰¹ I samme periode har reallønnen i sivil sektor vokst, noe som tilsier at russiske soldater i denne perioden også har fått svekket kjøpekraft sammenlignet med andre yrkesgrupper. Mangelen på inflasjonsjustering er særlig merkbar for kontraktssoldatene som i utgangspunktet har lavest lønn.

Lønnsnivået for kontraktssoldater fremstår allerede i dag langt mindre attraktivt enn i 2012. At forsvarsledelsen ikke har tatt høyde for den ekstra belastningen lønnsøkningen ville utgjøre på forsvarsbudsjettet i årene fremover før de vedtok de nye lønnsatsene, virker noe underlig. Det er i så måte fristende å tenke at hensikten med lønnsøkningen i vel så stor grad var å sikre politisk oppslutning om Vladimir Putin og det sittende regimet i forkant av parlaments- og presidentvalgene vinteren 2011–2012, som å etablere et konkurransedyktig og bærekraftig lønnsystem for forsvaret på lengre sikt. Det kan i denne sammenheng også stilles spørsmål ved hvorvidt den politiske viljen til å bevilge lønnsmidler til de annonserte 50 000 nye årlige kontraktssoldatene er til stede. Med unntak av en liten økning i lønnsbudsjettet i 2012, har de siste årenes kraftige økning i forsvarsbevilgningene hittil ikke resultert i mer penger til personell eller personalpolitiske tiltak. Den politiske viljen til å prioritere forsvaret synes i så måte nesten utelukkende å være begrenset til materiellanskaffelser.

4.3 Det uløste boligproblemet

At dagens russiske forsvarsledelse har relativt liten vilje til å sette av penger til personalpolitiske tiltak er også inntrykket man sitter igjen med etter å ha studert forsvarsministeriets forsøk på å adressere mangelen på egnede tjenesteboliger. Da forsvarsreformen ble iverksatt manglet

denezjnykh dokhodov, v % k itogu”, Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki, udatert, http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/level/#, (oppført 5. juli 2013).

⁹⁸ Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki, “Srednemesjatsjnaja nominalnaja natsjislennaja zarabotnaja plata rabotnikov organizatsij po vidam ekonomitsjeskoj dejatelnosti”, Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki, 29. januar 2013, http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/wages/labour_costs/# (oppført 5. juli 2013).

⁹⁹ Surkova, “Udovletrvorennost vojskoj sluzjboj v Rossijskoj armii: faktory i prognozy”.

¹⁰⁰ Petrov, *O denezjnom dovolstvii vojennosluzjasjtsjikh*, 61.

¹⁰¹ Denne beregningen er foretatt av Cecilie Sendstad, FFI.

Forsvarsministeriet ifølge egne beregninger 49 300 tjenesteboliger.¹⁰² Dertil kommer den planlagte økningen i kontraktssoldater som vil kreve ytterligere 50 000 nye tjenesteboliger årlig i en femårsperiode. Opprinnelig hadde forsvarsledelsen en målsetting om å fjerne boligkøen innen 2012.¹⁰³ Det lyktes ikke, og fristen er nå utsatt på ubestemt tid.

Tradisjonelt har Forsvarsministeriet ønsket å bygge sine egne boliger på eiendom som forsvarsmyndighetene allerede disponerer. Byggeprosessene har i de senere år vært preget av stadige forsinkelser. Ifølge en gruppe russiske forsvarsøkonomer ble kun 45 prosent av de planlagte leilighetsbyggene reist i perioden 2008–2011.¹⁰⁴ I tillegg til at byggeprosessene har gått saktere enn planlagt, har de vært preget av betydelige budsjettoverskridelser. En offentlig gjennomgang av Forsvarsministeriets boligbyggingsprosjekter viste at utbyggingene var forbundet med store ekstrautgifter til infrastruktur ettersom denne ofte var ikke-eksisterende eller mangelfull i områdene hvor boligene ble bygget. Mens boligbyggingen dekkes over det føderale budsjettet, skulle infrastrukturen i utgangspunktet finansieres av lokale myndigheter. De lokale myndighetene fant imidlertid ikke midler til dette og søkte om tilskudd fra det føderale budsjettet slik at regningen til syvende og sist kom til ministeriet.¹⁰⁵ Hittil har ministeriet ikke kommet opp med noe nytenkning rundt problemet med manglende tjenesteboliger. Det eneste iverksatte tiltaket er en liten økning i bevilgningene til boligbygging.

Én av årsakene til at Forsvarsministeriet ikke lykkes med å bygge flere tjenesteboliger, er at en stor del av boligbudsjettet benyttes til å skaffe til veie permanente boliger til forhenværende soldater. Fremdeles er det slik at russiske yrkesmilitære har rett til statsfinansiert bolig når de går av med pensjon eller dersom de blir oppsagt i forbindelse med reorganisering.¹⁰⁶ Per 1. januar 2009 stod ifølge Forsvarsministeriet 80 500 husholdninger i kø for permanent bolig.¹⁰⁷ Problemet med å skaffe nok permanente boliger eskalerte i forbindelse med at 125 000 offiserer ble oppsagt som en del av omleggingen fra mobiliseringshær til stående styrke i 2008–2012,¹⁰⁸ mot 10 000 avganger i et normalår.¹⁰⁹

I henhold til russisk lov kan arbeidsforholdet til forsvarsansatte som har krav på permanent bolig ved avsluttet tjenestetid, ikke endelig avsluttes før den ansatte har mottatt bolig eller boligstøtte. Den ansatte kan selv velge hvor vedkommende ønsker bolig, og han eller hun har også mulighet

¹⁰² Minoborona, *Strategitsjeskij plan po ulutsjsjeniju zjilitsjsjnykh uslovij vojennosluzjasjtsjikh Vooruzjennykh Sil Rossijskoj Federatsii i tsjlenov ikh semej na period do 2020 goda*, Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, 16. februar 2009, <http://sc.mil.ru/social/accommodation/progress.htm> (oppøkt 11. desember 2013), 11.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Vasilij V. Vorobjov et al., *Reformy po krugu ili dengi na veter*, 91.

¹⁰⁵ Khalil Aminov og Ivan Safronov, "Po Minoborony dali otsjered". *Kommersant*, 30. mars 2012.

¹⁰⁶ Russlands konstitusjon, vedtatt 12. desember 1993, <http://www.constitution.ru/> (oppøkt 8. februar 2014), artikkel 40(3), jf. Føderal lov nr. 76-FZ av 18. mai 1998.

¹⁰⁷ Minoborona, *Strategitsjeskij plan po ulutsjsjeniju zjilitsjsjnykh uslovij vojennosluzjasjtsjikh*, 11.

¹⁰⁸ Aleksandr Kolbin, "Vojennaja reforma 2008–2020: tsifry i fakty", Indeks bezopasnosti nr.1, 2011, 37 og Minoborona, "Rassjirennoje zasedanije kollegii Ministerstva oborony Rossii", Prezident Rossii, 18. mars 2011, <http://news.kremlin.ru/transcripts/10677> (oppøkt 18. mars 2011).

¹⁰⁹ Khalil Aminov og Ivan Safronov, "Po Minoborony dali otsjered".

til å avstå fra boligen ministeriet tilbyr. Dersom den ansatte har krav på bolig, kan myndighetene heller ikke pålegge personen å si fra seg denne retten i bytte mot boligstøtte. Ifølge avdelingsdirektør i Forsvarsministeriet med ansvar for boligspørsmål, Sergej Pirogov, er det en utfordring for forsvarsministeriet at enkelte forhenværende offiserer finner det mer lønnsomt å stå i boligkø enn å motta bolig.¹¹⁰ Dette bidrar til å tappe budsjettet for midler, samtidig som boligproblemet forblir uløst.

Mangelen på tjenesteboliger har vært forsøkt midlertidig løst ved å tilby soldatene muligheten til å leie egen bolig på det private markedet. Noen steder, som i flere av militærenhetene i Leningrad oblast, er dette den eneste muligheten for kontraktssoldater. Størrelsen på kompensasjonen som tilbys de som leier privat er indeksert i henhold til prisnivået i regionen.¹¹¹ Ifølge Forsvarsministeriet er kompensasjonen imidlertid vanligvis tre til fire ganger lavere enn leieprisene, og følgelig må soldatene dekke deler av boligutgiftene av egen lomme.¹¹² Andre steder utelukker militærenhetens geografiske beliggenhet innkvartering utenfor garnisonen, og soldatene er henvist til å dele det som måtte være av eksisterende soveplasser. Dette er ofte snakk om svært kummerlige fasiliteter som opprinnelig var tiltenkt vernepliktige.¹¹³

Mens relativt lite er blitt gjort for å øke antallet tjenesteboliger, har Forsvarsministeriet de siste årene fått på plass en del endringer som vil gjøre den permanente boligpolitikken mer økonomisk bærekraftig på sikt. Obligatorisk medlemskap i husbanken for alle nyansatte offiserer ble innført i 2005,¹¹⁴ og skal på sikt sikre at alle pensjonerte offiserer får anledning til å skaffe seg egen bolig til gunstige betingelser.¹¹⁵ Fra og med 2014 er forhenværende offiserers rett til å motta gratis bolig blitt erstattet med rett til engangsstønad fra det statlige budsjettet til boligkjøp.¹¹⁶ Beløpet beregnes på bakgrunn av en fastsatt kvadratmeterpris, antall husholdningsmedlemmer og antall tjenesteår.¹¹⁷ Høsten 2014 ble det dessuten fremmet et lovforslag som, dersom det blir vedtatt, vil medføre at Forsvarsministeriet ikke lenger trenger å betale “ventepenger” for soldatene i boligkø dersom disse tidligere har fått tilbud om bolig eller boligstøtte og avslått.¹¹⁸ Sikkerhetspolitisk

¹¹⁰ Jurij Gavrilov, “Opjat kvaritru ne predlozjat”, *Rossijskaja gazeta*, 7. oktober 2014.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Oleg Falitsjev, “Sekvestra ne budet”, *Vojenno-promyslennyj kurjer*, 30. mars 2015.

¹¹³ Minoborona, “Uslovija sluzjby”.

¹¹⁴ Føderal lov nr. 117-FZ av 20. august 2004 “O nakopitelno-ipotetsnoj sisteme zjiksitsjnogo obesjetsjenija vojennosluzjasjtsjikh” med endringer av 28. desember 2013, lovdatatabasen Garant, <http://base.garant.ru/12136616/1/> (oppsøkt 20. februar 2014).

¹¹⁵ Minoborona, “Zjilisitsjnoje obesjetsjenije”, Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, <http://sc.mil.ru/social/accommodation.htm> (oppsøkt 11. desember 2013).

¹¹⁶ Føderal lov nr. 405-FZ av 28. desember 2013 “O vnesenii izmenenij v Federalnyj zakon ‘O statuse vojennosluzjasjtsjikh’”, *Rossijskaja gazeta*, 30. desember 2013.

¹¹⁷ Minoborona, “Novaja formula resjenija zjilisitsjnykh problem vojennosluzjasjtsjikh”, Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, http://mil.ru/files/files/_calc/index.html (oppsøkt 7. februar 2014).

Siden inneholder også en kalkulator som estimerer størrelsen på boligstønaden.

¹¹⁸ Ibid.

talsmann i Samfunnskammeret, Aleksandr Kansjin, uttalte til pressen i denne sammenheng at den nye boligpolitikken er “et første viktig steg på veien mot en varig løsning på boligproblemet”.¹¹⁹

5 Konklusjon

Rekrutteringen til Russlands væpnede styrker har på store deler av 2000-tallet vært betydelig dårligere enn ønsket. De siste årene har om lag én av fire militære stillinger, og én av ni sivile, stått ubesatt. Forsvarsledelsen har også slitt med til dels dårlig kvalifisert og lite motivert personell. Rekrutteringsproblemene skyldes dels at russiske myndigheter har lagt seg på et urealistisk høyt ambisjonsnivå når det gjelder det russiske forsvarets volum, og dels at forsvaret, som arbeidsplass betraktet, i liten grad har holdt tritt med velferdsutviklingen i Russland. Særlig har det vært vanskelig å øke andelen vervede menige soldater til ønsket nivå. Følgelig har russiske myndigheter sett seg nødt til å opprettholde en rekrutteringsmodell som kombinerer verneplikt og frivillighet, selv om denne er upopulær i iallfall deler av befolkningen.

De siste årene er det blitt iverksatt en rekke tiltak for å gjøre tjenestebetingelsene i de væpnede styrkene mer attraktive og dermed forhåpentligvis øke rekrutteringen. De antatt mest virkningsfulle tiltakene er nærmere beskrevet i denne rapporten. Tiltakene omfatter blant annet kortere førstegangstjeneste, senkede opptakskrav til kontraktssoldater, helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid, omdømmebygging og heving av lønnsnivået. Studien finner at både interessen for førstegangstjeneste og rekrutteringen til kontraktstillingene har tatt seg noe opp etter at tiltakene ble iverksatt.

Særlig antas en lønnsøkningen som ble gjennomført i 2012 og de omfattende omdømme-kampanjene på sosiale medier å ha bidratt til å øke interessen for, og oppslutningen om, forsvaret i befolkningen som helhet. Gitt at den nåværende trenden med god rekruttering til kontraktstillingene opprettholdes, vil Russland kunne nå målet om en stående styrke på én million soldater innen 2020. Det må imidlertid her understrekes at kvaliteten på styrken kan diskuteres.

Selv om rekrutteringen til de væpnede styrkene i dag er bedre enn på lenge, gjenstår det mange utfordringer. Flere av årsakene til at kontraktssoldatene velger å bli kort tid i tjeneste er i liten grad adressert i forsvarsreformen av 2008. Russiske myndigheter viser fremdeles liten vilje til å sikre at lønnsnivået opprettholdes over tid. Til tross for at gjeldende lønnsregelverk garanterer at lønnsatsene skal inflasjonsjusteres årlig, er dette ikke blitt gjort siden lønnsøkningen i 2012. Det reelle lønnsnivået i Russlands væpnede styrker er dermed blitt redusert de siste årene. I samme periode har reallønnen i sivil sektor vokst, noe som tilsier at forsvarssektorens lønsmessige konkurransedyktighet er blitt svekket. Likeledes har forsvarsledelsen ikke lyktes med å opprette et tilfredsstillende boligtilbud til soldatene. Fremdeles er de fleste menige kontraktssoldater og mange offiserer henvist til sovesaler opprinnelig tiltenkt vernepliktige eller til å leie dyre boliger på det private markedet.

¹¹⁹ “Kvadratnye metry stsjustja: pravitelstvo RF utverdilo pravila rastsjota zjilisjtsjnykh subsidij dlja vojennosluzjasjtsjikh”, Interfaks-AVN, 7. februar 2014, <http://new.militarynews.ru/story.asp?rid=0&nid=331780> (opp søkt 11. februar 2014).

Målsettingen om en stående styrke på én million soldater synes å forutsette at verneplikten videreføres og at antallet vernepliktige holdes på dagens nivå. En vernepliktsandel på rundt 30 prosent, slik det i dag legges opp til, vil medføre klare begrensninger på styrkenes reelle operative evne, blant annet fordi de vernepliktige vil bruke en stor del av sin tjenestetid på utdanning og opptrening. Kort ståtid for mange av de vervede soldatene tilsier dessuten at heller ikke samtlige kontraktssoldater nødvendigvis vil inneha de ferdighetene og den erfaringen som forventes av profesjonelle soldater. Uforutsigbar lønnsutvikling og en vedvarende vanskelig boligsituasjon, særlig for de menige vervede soldatene, tilsier dessuten at det fremdeles vil være utfordrende for styrkene å sikre at de vervede soldatene blir stående lenge nok til at de med rette kan sies å utgjøre et profesjonelt bidrag. I realiteten vil den stående styrken i årene fremover dermed trolig utgjøres av de profesjonaliserte spesialenhetene, og på noe lengre sikt, kanskje marinen.

Referanser

- “Adding (and subtracting) contracts”. Russian Defense Policy, 4. april 2015, <http://russiandefpolicy.worldpress.com/2015/04/04/adding-and-subtracting-contracts/> (oppsøkt 30. april 2015).
- Aminov, Khalil og Ivan Safronov. “Po Minoborony dali otsjered”. *Kommersant*, 30. mars 2012.
- Andresen, Rolf-Inge Vogt. *Conscription in the new Russian army*. FFI-rapport 10/00029. Forsvarets forskningsinstitutt, 2010.
- Baranets, Viktor. “Minister oborony Rossii Sergej Sjojgu: ‘Minoborony – ne torgovoje predpriyatije’”. *Komsomolskaja pravda*, 9. desember 2012.
- Belovranin, Andzjej. *Tsjorna kniga*. St. Petersburg: Norma, 2010.
- _____. *Tsjornaja kniga prizyva*. St. Petersburg: Novaja Gazeta v Peterburge – Soldatskie materi Sankt Petersburg, 2011.
- Bogomolov, V. N. “Otsjot o rezultatakh kontrolnogo meroprijatija ‘Proverka tselevogo i effektivnogo ispolzovanija sredstv federalnogo bjudzjeta na denezjnoje dovolstvije vojenno-sluzjasjtsjikh, zarabotnuju platu grazhdanskogo personala Vooruzjennykh Sil Rossijskoj Federatsii i inye vyplaty za 2010–2012 gody, a takzje na raskhody, svjazannye s provedenijem reform denezjnogo dovolstvija’”. *Bjulleten Stjotnoj palaty Rossijskoj Federatsii* 10, 2013.
- Bruusgaard, Kristin Ven og Rolf-Inge Vogt Andresen, *Permanent readiness units in the Russian Armed Forces*. FFI-rapport 2009/00605. Forsvarets forskningsinstitutt, 2009.
- Bukkvoll, Tor. “Iron cannot fight – the role of technology in current Russian military theory”. *Journal of strategic studies* 34 (5), 2011.
- “Denezjnoe dovolstvije novogo oblika”. *Vojenno-promyslennyj kurjer*, 26. juni 2013.
- Eighmey, John. “Why do youth enlist?” *Armed Forces & Society* 2 (32), 2006, 307–328.
- “Facts in contractee debate”. Russian Defence Policy, 7. oktober 2013, <http://russiandefpolicy.wordpress.com/2013/10/07/facts-in-contractee-debate/> (oppsøkt 30. oktober 2013).
- Falitsjev, Oleg. “Sekvestra ne budet”. *Vojenno-promyslennyj kurjer*, 30. mars 2015.
- _____. “Ne khlebom edinyim nakormlen soldat”. *Voенno-promyslennyj kurjer*, 22. september 2010.
- Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki. “Raspredelenije naselenija po razmeru srednedusjevykh denezjnykh dokhodov, v % k itogu”. Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki, udatert, http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/level/#, (oppsøkt 5. juli 2013).
- _____. “Srednemesjatsjnaja nominalnaja natsjislennaja zarabotnaja plata rabotnikov organizatsij po vidam ekonomitsjeskoj dejatelnosti”. Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki, 29. januar 2013, http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/wages/labour_costs/# (oppsøkt 5. juli 2013).
- _____. “Uroven bezrobotitsy naselenija po subjektam Rossijskoj Federatsii, v srednem za god”. Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki, 28. mars 2014, http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/wages/labour_force/# (oppsøkt 8. april 2014).

- Fisun, A. Ja. “Meditsinskoje obespetsjenije Vooruzjonnykh Sil Rossijskoj Federatsii: sovremennoje sostojanije i perspektivy razvitija”. 2. juli 2014, <http://bmpd.livejournal.com/905267.html> (oppsøkt 4. juli 2014).
- Forsvarsministerens forordning nr. 428 av 8. oktober 2005 “O zapresjtsjenii privletsjenija vojennosluzjasjtsjikh k vypolneniju rabot, ne obuslovlennykh ispolnenijem objazannostej vojennoj sluzjby”, <http://zakonbase.ru/content/nav/43966> (oppsøkt 18. desember 2014).
- Freedom House. *Freedom of the Press 2015*. Freedom House, 2015, https://www.freedomhouse.org/sites/default/files/FreedomofthePress_2015_FINAL.pdf.
- Føderal lov nr. 53-FZ av 28. mars 1998 “O voinskoj objazannosti i vojennoj sluzjbe” med endringer per 25. november 2013. Lovdatabasen Konsultant, http://www.consultant.ru/popular/military/32_1.html (oppsøkt 15. januar 2014).
- Føderal lov nr. 76-FZ av 18. mai 1998 “O statuse vojennosluzjasjtsjikh” med endringer per 1. november 2013. Lovdatabasen Konsultant, <http://www.consultant.ru/popular/soldier/> (oppsøkt 1. november 2013).
- Føderal lov nr. 117-FZ av 20. august 2004 “O nakopitelno-ipotetsnoj sisteme zjiskisjtsjnogo obespetsjenija vojennosluzjasjtsjikh” med endringer av 28. desember 2013. Lovdatabasen Garant, <http://base.garant.ru/12136616/1/> (oppsøkt 20. februar 2014).
- Føderal lov nr. 306-FZ av 7. november 2011 “O denezjnom dovolstvii vojennosluzjasjtsjikh i predostavlenii im otdelnykh vyplat”. *Rossijskaja gazeta*, 9. september 2011.
- Føderal lov nr. 405-FZ av 28. desember 2013 “O vnesenii izmenenij v Federalnyj zakon ‘O statuse vojennosluzjasjtsjikh’”, *Rossijskaja gazeta*, 30. desember 2013.
- Føderal lov nr. 7-FZ av 3. februar 2014 “O vnesenii izmenenij v otdelnye zakondatelnye akty Rossijskoj Federatsii po voprosam dejatelnosti vojennoj politsii Vooruzjennykh Sil Rossijskoj Federatsii”. *Rossijskaja gazeta*, 5. februar 2014.
- Gavrilov, Jurij. “Opjat kvaritru ne predlozjat”. *Rossijskaja gazeta*, 7. oktober 2014.
- Glavnoje upravlenije vospitatelnoj raboty Vooruzjennykh Sil Rossijskoj Federatsii. *Strategitsjeskij plan povysjenija bezopasnosti prokhozjdenija vojennoj sluzjby v Vooruzjennykh silakh Rossijskoj Federatsii*. Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii 2009, <http://sc.mil.ru/social/safety/progress.htm> (oppsøkt 11. desember 2013).
- Golts, Alexander. “Too many officers spoil the soup”. *The Moscow Time's* 26. november 2013.
- Gresh, Jason P. “The realities of Russian military conscription”. *Journal of Slavic Military Studies* nr. 2, 2011, 185–216.
- Hakvåg, Una, Kristian Åtland og Tor Bukkvoll. *Russisk forsvarsutvikling frem mot 2020 – Sluttrapport*. FFI-rapport 11/01370. Forsvarets forskningsinstitutt, 2011.
- Hellum, Nina. *Endringer i det russiske officerskorpset – trender og utfordringer i lys av Serdjukov-reformen*. FFI-rapport 2012/01482. Forsvarets forskningsinstitutt, 2012.
- “Igry patriotov”, Dozjd TV, 6. februar 2014.
- Izmajlov, Vjatsjeslav. “Nebojevye poteri vojennosluzjasjtsjikh zasekretili?” *Novaja gazeta*, 18. mars 2013.
- Jones, Bruce. “Russian pilot dies in MiG-29 crash”, IHS Jane’s 360, 27. juli 2014, <http://www.janes.com/article/41237/russian-pilot-dies-in-mig-29-crash> (oppsøkt 14. november 2014).

- “Kadyrov: Sjojgu prinjal resjenije o prisjve v armiju junosjej iz Tsjetsjni”. Itar-tass, 19. september 2014, <http://itar-tass.com/politika/1452170> (oppsøkt 22. september 2014).
- Kislakova, Anastasija. “Gratsii v kamufljazje”. Lenta.ru 15. juli 2014, <http://www.lenta.ru/articles/2014/07/08/womenarmy/> (oppsøkt 20. mars 2015).
- Klein, Margarete. “Towards a ‘new look’ of the Russian armed forces?” I Roger N. McDermott, Bertil Nygren og Carolina Vendil Pallin *The Russian Armed Forces in transition*, London – New York: Routledge, 2012.
- Kolbin, Aleksandr. “Vojennaja reforma 2008–2020: tsifry i fakty”. *Indeks bezopasnosti* nr.1, 2011.
- “Kvadratnye metry stsjustja: pravitelstvo RF utverdilo pravila rastsjota zjilisjtsjnykh subsidij dlja vojennosluzjasjtsjikh”. Interfaks-AVN, 7. februar 2014, <http://new.militarynews.ru/story.asp?rid=0&nid=331780> (oppsøkt 11. februar 2014).
- Levada tsentr. *Obsjtsjestvennoje mnenije – 2012*. Moskva: Analititsjeskij tsentr Jurija Levady 2012, <http://www.levada.ru/books/obshchestvennoe-mnenie-2012>.
- _____. *Obsjtsjestvennoje mnenije – 2013*. Moskva: Analititsjeskij tsentr Jurija Levady 2013, <http://www.levada.ru/books/obshchestvennoe-mnenie-2013>.
- _____. “Pride and patriotism”. Analititsjeskij tsentr Jurija Levady, 19. november 2014, <http://www.levada.ru/eng/pride-and-patriotism-0> (oppsøkt 12. desember 2014).
- _____. *Russian public opinion 2012–2013*. Moskva: Levada analytical center, 2013, <http://www.levada.ru/books/obshchestvennoe-mnenie-2012-eng>.
- “List of Russian military accidents”, Wikipedia, sist oppdatert 3. september 2014, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Russian_military_accidents (oppsøkt 14. november 2014).
- Litovkin, Viktor. “Potsjti polovina VVS okhvatsjeno prikazom no. 400”. *Nezavisimoje vojennoje obozrenije*, 13. mai 2011.
- Lukanin, M. Intervju. Moskva, 12. september 2011.
- Makarov, Nikolaj. “Novyj oblik Rossijskoj armii: rezultaty, problem, perspektivy”. Obsjtsjestvennaja palata Rossijskoj Federatsii, 17. november 2011, http://www.oprf.ru/files/Prezentaciya_minoboroni.ppt (oppsøkt 22. november 2011).
- Medvedev, Dmitry. “Speech at an extended session of the defence ministry board” (official translation). President of Russia, 17. mars 2009, http://archive.kremlin.ru/eng/text/speeches/2009/03/17/2037_type82913type84779_2140873.shtml (oppsøkt 19. september 2013).
- Melnikova, Valentina D. Intervju. Ekho Mosky, 30. november 2012.
- Mikriukov, V. Ju. “The content of education in the context of military patriotic upbringing”, *Russian education and society* nr. 8, 2009, 20–33.
- Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii (Minoborona). “Dobro pozjalovat v Voorruzjennye Sily!”. Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, <http://recrut.mil.ru/career/conscription.htm> (oppsøkt 29. august 2013).
- _____. “Fizkultura i sport”, Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, http://sc.mil.ru/social/sport/physical_education_and_sport.htm (oppsøkt 11. desember 2013).
- _____. “Kak mozjno stat ofitserom”. Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, <http://recruit.mil.ru/career/soldiering/qualifications/officer.html> (oppsøkt 27. mars 2015).

- _____. “Komplektovaniye bojsk i mobilizatsionnaja podgotovka”. Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, http://stat.mil.ru/new_aspect/recruitment.htm (oppsøkt 31. mai 2013).
- _____. “Mandatory training of citizens for military service”. Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, <http://eng.mil.ru/en/career/conscription/preparation/mandatory.htm> (oppsøkt 16. mars 2015).
- _____. “Novaja formula reshenija zjilisjtsjnykh problem vojennosluzjasjtsjikhk. Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, <http://mil.ru/files/files/calc/index.html> (oppsøkt 7. februar 2014).
- _____. “Ottsjot na rassjirenom zasedanii kollegii Minoborony Rossii ob itogakh dejatelnosti za 2014g.”. Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, 19. desember 2014, <http://mil.ru/files/files/koll2014/index.html> (oppsøkt 27. januar 2015).
- _____. “Ottsjot o khode vypolnenija Plana dejatelnosti Ministerstva oborony Rossijskoj Federatsii po realizatsii ukazov Prezidenta Rossijskoj Federatsii ot 7. maja 2012 g. no. 597, 601, 603, 604, 605 za 2013 god”. Ministerstvo oborony Rossii, udatert <http://mil.ru/files/files/result2013/otchet2013.pdf> (oppsøkt 5. februar 2014).
- _____. “Prizyvnye kampanii”. Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, ulike år, http://function.mil.ru/recruiting_campaign.htm (sist oppsøkt 18. mars 2015).
- _____. “Rassjirenoje zasedanije kollegii Ministerstva oborony Rossii”. Prezident Rossii, 18. mars 2011, <http://news.kremlin.ru/transcripts/10677> (oppsøkt 18. mars 2011).
- _____. “Sotsialnye garantii”. Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, http://recrut.mil.ru/career/conscription/social_guarantees.htm (oppsøkt 25. april 2013).
- _____. “Sotsgarantii”. Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, http://recrut.mil.ru/career/soldiering/social_guarantees.htm (oppsøkt 26. februar 2013).
- _____. *Strategijsjeskij plan po ulutsjsjeniju zjilitsjtsjnykh uslovij vojennosluzjasjtsjikh ooruzjennykh Sil Rossijskoj Federatsii i tsjlenov ikh semej na period do 2020 goda.* Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, 16. februar 2009, <http://sc.mil.ru/social/accommodation/progress.htm> (oppsøkt 11. desember 2013),
- _____. *Strategijsjeskij plan razvitija fizitsjeskoj kultury i sporta v Vooruzjennykh Silakh Rossijskoj Federatsii na period do 2020 goda.* Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, 16 februar 2009, <http://sc.mil.ru/social/sport/progress.htm> (oppsøkt 11. desember 2013).
- _____. *Strategija sotsialnogo razvitija Vooruzjennykh Sil Rossijskoj Federatsii na period do 2020 goda.* Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, vedtatt 28. mars 2008, publisert 27. oktober 2010, http://stat.doc.mil.ru/documents/quick_search/more.htm?id=10329522@egNA (oppsøkt 30. mai 2013).
- _____. “Trebovanija”. Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, http://stat.mil.ru/enlistmetn_contract/requirements.htm (oppsøkt 20. mars 2015).
- _____. “Uslovija prijema na voinskije dolzjnosti, podlezasjtsjije zamesjtsjeniju soldatami, matrosami, serzjantami i starsjinami v Vooruzjennykh Silakh Rossijskoj Federatsii”. Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, <http://recrut.mil.ru/career/soldiering/conditions/women.htm> (oppsøkt 1. juni 2015).

- _____. "Usloviya sluzjby". Ministerstvo oborony Rossii, udatert, <http://recruit.mil.ru/career/soldiering.htm> (oppsøkt 31. januar 2014).
- _____. "Zamestiteli Ministera oborony RF general armii Dmitrij Bulgakov i Jurij Borisov vstretilis s zjurnalistami". Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, 16. januar 2014, http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm (oppsøkt 20. januar 2014)
- _____. "Zjilisjtsjnoje obespetsjenije". Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, udatert, <http://sc.mil.ru/social/accommodation.htm> (oppsøkt 11. desember 2013).
- "Minoborony: tsjislo prisjvnikov, vybirajuzjtsjikh dvukhletnjuju sluzjbu po kontraktu, rastjot". Tass, 3. april 2015, <http://tass.ru/armiya-i-opk/1877306> (oppsøkt 30. april 2015).
- "Minoborony RF: blagodarja sotssetam tsjislo postupajusjtsjikh v vysy RVSN vyroslo na tret", Itar-tass 19. august 2014, <http://itar-tass.com/politika/1387531> (oppsøkt 13. oktober 2014).
- Moskos, Charles C. "From institution to occupation: Trends in military organization". *Armed Forces & Society* 4, 1977, 41–50.
- "Moscow monthly wage on average \$1,800". *The Moscow Times*, 4. oktober 2013.
- Mukhin, Vladimir. "Kazjdyj sjestoj kontraktnik uvolilsia iz armii v minuvsjem godu". *Nezavisimaja gazeta*, 8. november 2013.
- Nelson, Todd H. "History as ideology: the portrayal of Stalinism and the Great Patriotic War in contemporary Russian high school textbooks". *Post-Soviet Affairs* nr. 1, 2015, 37–65.
- Petrov, Mikhail I. *O denezjnom dovolstvii vojnennosluzjasjtsjikh i predostavlenii im otdelnykh vyplat: Postatejnyj kommentarij k Federalnomu zakonu ot 7 nojabrja 2011g no. 306-FZ* Moskva: Delovoj dvor, 2012.
- "Praktiku informirovanija grazjdan o nebojevykh poterjakh v armii nado vozobnovit, stsjitajut v Obsjtsjestvennoj palate RF". Interfaks-AVN, 28. januar 2014, <http://new.militarynews.ru/story.asp?rid=0&nid=330994> (oppsøkt 11. februar 2014).
- Presidentforordning nr. 1878ss av 29. desember 2008 "O nekotorykh voprosakh Vooruzjennykh Sil Rossijskoj Federatsii". Lovdatabasen Garant, <http://base.garant.ru/194685/> (oppsøkt 10. januar 2014).
- Presidentforordning nr. 100 av 21. januar 2012 "O provedenii v Vooruzjennykh Silakh Rossijskoj Federatsii eksperimeta po unifikatsii denezjnogo dovolstvija vojnennosluzjasjtsjikh prokhodjasjtsjikh vojennuju sluzjbu po prizyvu". Ministerstvo oborony Rossijskoj Federatsii, http://recrut.mil.ru/career/conscription/social_guarantees.htm (oppsøkt 25. april 2013).
- Presidentforordning nr. 597 av 7. mai 2012 "O meroprijatijakh po realizatsii gosudarstvennoj sotsialnoj politiki". *Rossijskaja gazeta*, 9. mai 2012.
- Presidentforordning. nr. 603 av 7. mai 2012 "O realizatsii planov (program) stroitelstva i razvitija Vooruzjennykh Sil Rossijskoj Federatsii, drugikh vojsk, voinskikh formirovanij i organov i modernisatsii oboronno-promysjlenno kompleksa". *Rossijskaja gazeta*, 9. mai 2012.
- Presidentforordning nr. 604 av 7. mai 2012 "O dalnejsjem soversjenstvovanii vojennoj sluzjbu v Rossijskoj Federatsii". *Rossijskaja gazeta*, 9. mai 2012.
- Regjeringsresolusjon nr. 992 av 5. desember 2011 "Ob ustanovlenii okladov denezjnogo coderzjanija vojnennosluzjasjtsjikh, prikhodjasjtsjikh vojennuju sluzjbu po kontraktu" med tilhørende vedlegg. *Rossijskaja gazeta*, 9. desember 2011.

- Shaidenko, N. A. "The ideas of patriotism in the history of Russian pedagogy from the prerevolutionary period to modern Russia". *Russian education and society* nr. 3, 2013, 68–80.
- Stsjotnaja palata Rossijskoj Federatsii. "Stsjotnaja palata proverila ispolsovanije sredstv na denezjnoje dovolstvije vojenno-sluzjasjsjikh". Stsjotnaja palata Rossijskoj Federatsii, 29. mai 2013, <http://www.ach.gov.ru/ru/news/archive/29052013.htm> (oppsøkt 25. juli 2013).
- Surkova, I. Ju. "Udovletrvorennost voinskoj sluzjboj v Rossijskoj armii: faktory i prognozy". *Sotsiologitsjeskije issledovanija* nr. 3, 2012.
- Thornton, Rod. *Military modernization and the Russian ground forces*. Strategic Studies Institute, 2011, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/>.
- _____. "There is no one left to draft": The strategic and political consequences of Russian attempts to end conscription". *Journal of Slavic Military Studies* 26, 2013, 219–241.
- Verkhovky, Alexander (red.). *The ultra-right on the streets with a pro-democracy poster in their hands or a knife in their pocket: Xenophobia and radical nationalism in Russia, and efforts to counteract them in 2012*. SOVA Center, 26. april 2013, <http://www.sova-center.ru/en/xenophobia/reports-analysis/2013/04/d26972> (oppsøkt 8. februar 2014).
- Vorobjov, Vasilij V. et al. *Reformy po krugu ili dengi na veter*. Smolensk: OOO Madzjenta, 2012.
- Woodruff, Todd, Ryan Kelty og David R. Segal. "Propensity to serve and motivation to enlist among American combat soldiers". *Armed Forces & Society* 3 (32), 2006, 353–366.
- World Bank. "GINI index". The World Bank, siste oppdatering Russland 2009, <http://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.FRST.10/countries>.
- "V Rossii natsjinajetsja osennij prisyv v armiju". Itar-tass 1. oktober 2014, <http://itar-tass.com/politika/1477899> (oppsøkt 1. oktober 2014).
- "12 killed in Russian military cargo jet crash", http://www.spacedaily.com/reports/12_killed_in_Russia_military_cargo_jet_crash_999.html, 29. desember 2010, (oppsøkt 14. november 2014).